

Josip J. Kavčič

Mir ljudem na zemlji!

Božični prazniki prihajajo. V teh dneh, polnih lepe poezije in svečnega miru, bo vsa krščanska Evropa praznovala rojstvo Gospodovo. Čitali bodo evangelij svetega Luke, ki pripoveduje o rojstvu Gospodovem in o angelskih zborih, ki so častili Boga na višavah in želeli ljudem mir na zemlji.

Pri tej priliki bo zopet krščansko ljudstvo vseh narodov častilo Gospoda in svečeniki bodo peli slavo božjo, kakor se to dogaja že loliko let in stoletij. Tista liha, a goreča želja po dobrem in mirnem življenju bo vzplamtela zopet bolj živo in še gorečnejše. Toda že naslednje dni pojenja v brigah in skrbeh za vsakdanji kruh.

Neštetokrat so se že vojskovali krščanski narodi, posebno v Evropi, neštetokrat so se že morili verniki istega Boga, Njegovi svečeniki pa so blagoslavljali sovražne si vojske. Zaman so peli angelski zbori ob Gospodovem rojstvu in oznanjali: mir ljudem na zemlji. Slabo se poslušča Gospodov nauk o ljubezni do bližnjega.

Zivo nam je v spominu, kako so si želeli v svetovni vojni miru prav vsi, kako si je oddahnila Evropa po končanem uničevanju. Toda človeška slabost in pohlep zmagujeta zopet, svet se oborožuje kakor nikoli poprej, Evropa pa prednjači. Narodni, posebno pa gospodarski interesi se križajo tako močno, da je treba do zob oborožen varovati svojo posest in svoje interese. Imperialistične težnje nekaterih silijo nujno tudi ostale, miroljubno razpoložene, da se oborožujejo v svojo obrambo za vsak slučaj. Vendar pa uvidevajo pacifisti vsega svela, da ne sme veljati več stari izrek: »Če hočeš mir, pripravljaj vojno«, nego: »Če hočeš mir, pripravljaj mir.«

Pripravljali mir, delali za mirovno razpoloženje in za mirno poravnavo vseh konfliktov bodi namen vsakogar, ki želi ljudem dobro. Na čelu tega gibanja bi morale korakati vse krščanske konfesije s svojimi cerkvenimi poglavarji v boju za resnično uveljavljenje eličnih vrednot Kristovih naukov med kristjani. Z vero v široke ljudske plasi zasidrana mirotvornost bi bila najboljša garancija za mir. Brzdala bi tudi vse bojevito razpoložene vladarje, državnike in vojskovodje, ki mnogokrat menijo, da je njihovo mnenje in njihov interes tudi interes in mnenje državljanov, dasiravno bi pri takih usodepolnih zapletljajih, ki tirajo ljudske množice z državno močjo v boj, ljudsko glasovanje bržčas državnim upravljavcem povedalo, da ljudstvo kaj takega noče. Tudi nekulturne ljudske črede bi bile najbrže takega mišljenja, dasiravno menijo diktatorji, da sta potrebna le bel kruh in bič.

Spoznavanje narodov in mednarodno občevanje more mnogo pripomoči mirolovni misli. Čim bolj se bodo ljudje in narodi med seboj poznali in čim pogosteje se bodo sestajali vodilni državniki na mednarodnih konferencah, da se pomenijo o skupnih zadevah in da razmoir vzroke medsebojnih sporov, skušajoč jih mirno poravnati, tem težje bo prišlo do vojsk, če ne bo hotel kdo vzroka zvili iz Irle. Društvo narodov ima tozadevno velik pomen, dasiravno je poš, po kateri stremi k cilju, polna ovir, izvirajočih iz različnih socialnih, političnih, narodnosnih in gospodarskih interesov posameznih držav. Toda treba je, da se narodi čim tesneje navežejo drug na drugega potom Društva narodov s skupnimi in enakimi interesi in s splošno veljavnim urejevanjem mednarodnih vprašanj in stremljenj. Eno največjih takih vprašanj je svetovna razorožitev. Bog ve, če bo kedaj rešen ta najtežji problem, s katerim se ljudi bavijo različne razorožitvene komisije in konference Društva narodov. Velik uspeh bi že bil, če bi se oboroževanje z mednarodnimi pogodbami omejilo in zaustavilo, kajti ogromne vsote, ki jih poltrošijo za to vse države, bi se dale jako plodonosno naložili za socialne koristi vsega človeštva. Toda z razorožitvijo sta tesno zvezana dva problema: varnost držav in rabsodišče za spore. Dasiravno je vojaško oboroževanje velika nevarnost za svetovni mir, vendar razorožitev sama še ne bo odstranila mednarodnih političnih sporov. Večja in močnejša država bi še vedno lahko v kratkem času vsilila svojo voljo malemu in slabemu nasprotniku, dokler ne bo usvarjeno zmožno mednarodno sodišče s prisilnim rabsodiščem, ki bo imelo moč in možnost vsakogar prisiliti k spošlovanju izdanih rabsodb in ukrepov. Le v takem slučaju se bodo mogle države čuliti varne.

Poleg mirolovnega stremljenja držav in državnikov je važno tudi stremljenje velikih mednarodnih političnih organizacij in posameznikov. Tako je letos socialnodemokratska internacionala na svojem kongresu v Bruslju odločno manifestirala za mir, zahlevajoč, da morajo delavske stranke v svojih državah izposlovali zakone, ki izključujejo vsako vojaško ali industrijsko mobilizacijo, dokler se kak konflikt ne predloži Društvu narodov ali kaki drugi instanci v svrhu mirne rešitve. Pri tem so povdarjali na kongresu cilj socialistične delavske internacionala: doseči popolno razorožitev na kopnem, na morju in v zraku. Tudi po vojni osnovana internacionala krščanskih delavskih organizacij v Utrechtu ima na osnovi svojih krščanskih načel mnogo hvaležnega mirolovnega dela. Krščanske delavske organizacije pa so poleg tega čulile potrebo, da organizirajo tudi posebne mednarodne konfesionalne zveze, kakor sta na primer protestantovska, ki je letos zborovala v Düsseldorfu in Mednarodna zveza katoliških delavskih organizacij s sedežem v Utrechtu, ki je bila letos ustanovljena in je zborovala v Kölnu. Katoliški delavci se hočejo boriti za obnovo družabnega življenja narodov v duhu krščanskega življenskega nazora in pravijo: naša sila je ljubezen in pravica. Jasno je torej, da morajo biti zalo pravi mirolovci, če hočejo biti resnični kristjani in katoličani tudi z dejanjem in ne le z besedo in dogmo.

Svetovna zveza društev za pospeševanje ciljev Društva narodov obseza vse organizacije, ki širom sveta v duhu Društva narodov propagirajo miren sporazum med narodi, pošteno sožilje in mednarodno bratstvo. Predvsem je treba spremeniti v tem cilju ves človeški duh in naziranje fer ustvariti močno mednarodno mirolovno javno mnenje. Jugoslovanska

zveza za pospeševanje ciljev Društva narodov ima včlanjene vsa taka društva v naši državi. Včlanjeno je tudi slovensko Društvo za pospeševanje ciljev Društva narodov s sedežem v Ljubljani. Tu ima vsak posameznik, ki hoče pospeševati mirotnost, priliko za udeleževanje. Mnogo velikih mož in žena se je posvelilo in se še posveča mirovnemu stremljenju, a eden najzanimivejših je bil golovo Alfred Nobel, izumitelj dinamita in ustanovitelj Noblove nagrade za mir. Ko je prišla propagandistka za mir g. Berla Suttner nekoč k njemu, kralju dinamita, delati mirovno propagando, je dejal: »Preje, kakor vsi vaši kongresi, bodo moje tvornice preprečile vojne. Kadar se bosta mogli dve armadi uničiti v eni sekundi, jih bodo vsi civilizirani narodi opustili.« Tako daleč še nismo, počasi se pa resnično približujemo že takim časom. Evropa se skoro že zaveda, da ji grozi vsesplošno opustošenje radi strahotnih tehniških in kemičnih izumov, ki bi delovali v prihodnji vojni, ki jo je treba zato za vselej preprečiti.

Vsa mirovna stremjenja so namenjena, dasiravno obsežajo ves svet, predvsem Evropi, kjer je na najmanjšem prostoru nevarnost največja. Evropeci čutijo, da si kopljejo z vsakim novim konfliktom globljo jamo. Bodočo vojno bi Evropa drago plačala, bila bi polisnjena ob stran, daleč od sedanjega dominantnega položaja. Odlod izvirata poleg vseh mirovniških naporov in stremljenj, tudi pokreta »P a n e v r o p e« in »S v o b o d n e E v r o p e«.

V naši državi ne čujemo mnogo o mirotnem pokretu. Velika ovira so mu naši notranji boji, ki nas tako zaposlujejo, da nimamo ne možnosti, ne časa, da bi posvečali naše sile eličnim stremljenjem. Naše politične stranke zastopajo vseskozi miroljubno stališče in tudi službeni krogi so že ponovno povdarili našo krepko voljo, da se očuva mir, dasiravno moramo v sili razmer, radi nekaterih sosedov skrbeti za zadoslno državno obrambo v zaščito naših domov in naših interesov. Sicer pa nam je potreben predvsem notranji mir, mir in strpljivost med brati, enakopravnost in pravica ter ljubezen do bližnjega med nami samimi. Treba nam je mož in vodnikov, ki bodo sposobni napravili mir med jugoslovanskimi brati. V desetih letih in pelindvajsetih vladah so vsi naši dosedanji veliki in mali državniki pokazali česa ne znajo in zmorejo. Zato želimo, da bi nam prinesli božični dnevi može in vodnike Gospodovega duha, ki bi napravili mir v Jugoslaviji in ga pospeševali tudi drugod. Mir ljudem na zemlji!

.....

Dr. Anton Slodnjak

Panevropa

V evropski politični miselnosti sedanosti se borita dve načeli za nadvlado: načelo samoodločbe narodov ali nacijonalizem, ki zavzema od dne do dne večje in absurdnejše dimenzije v življenju človeštva, in pa načelo geopolitičnih predpogojev za nastanek in razvoj posameznih državno-gospodarskih ozemelj, ki je samo fraza za gospodarski in državni imperijalizem. K temu moramo prišteti še večno teženje človeštva po samoprevari in pa pripravljenosti dati se slepiti s kakršnimikoli sredstvi, ki se nam v političnem življenju kaže v pojavu tajne diplomacije, v političnih zvezah in paktih, v istovetenju osebnega uspeha gotovega

politika z narodnim oziroma državnim uspehom itd. Ta in nešteta druga dejstva bi nam pri natančnejšem poznanju mogla uničiti vsako iluzijo v smiselno političnega dogajanja, kar se nam n. pr. ostro očiluje, ako čitamo zgodovino, dokumente in vire preteklih dob, posebno pa dejstvo, da imperijalizem in nacijonalizem nista istosrediščna pojava. Dasi je vsak imperijalizem nacijonalističen in nacijonalizem imperijalističen, sekajo vendar neusmiljeno silnice gospodarskega in državnega imperijalizma silnice posameznih nacijonalizmov. Svetlovna vojna je nastala vsled križanja gospodarskih interesov in je bila zadovoljitev posameznih zahtev nacijonalizma v Srednji in Vzhodni Evropi dosežena le bolj slučajno. Zato hočejo zastopniki kapitala vprašanja gospodarskega imperijalizma urediti v smislu sporazumnega svetovnega gospodarstva, dočim bi se naj problemi nacijonalizma podredili gospodarskemu imperijalizmu. V tem usodnem spletu in zapletu ležijo kali bodočih človeških katastrof.

To čuti danes več svet. Zato se trudijo vladajoči krogi, ki so po večini eksponenti gospodarskih krogov, da bi omejili širjenje nacijonalizma izven lastnih narodnih sfer. Poleg tega morajo računati s socialnimi pojavi, ki grozijo razbiti posamezne nacijonalno že zadoščene narode, radi izkoriščavanja množic od strani nositeljev gospodarskega imperijalizma. Ta tretja sila je v Evropi zadnji čas nekako latentna, deloma zato, ker je v večini evropskih držav dosegla vse, kar je legalnim potom mogla doseči za delavski razred, deloma ker čaka odločitve boja med svetovnim gospodarskim imperijalizmom in posameznimi nacijonalizmi.

To kaotično svetovno stanje so skušali urediti na različne načine. Politično najvažnejši poizkus tega stremjenja je bila realizacija Wilsonove ideje o federativnem svetovnem političnem sistemu v ženevskem Društvu narodov. Tudi težnja III. internacionale, zaneliti svetovno socialno revolucijo, ima poleg socialnih reform na programu novo federativno ureditev sovjetskih držav po vzgledu Sovjetske Rusije.

Politično malo pomembno, dasi miselno zanimivo je gibanje, ki ga je započel za novo ureditev sveta dunajski aristokrat R. N. Coudenhove-Kalergi pod imenom Panevropa. Ne glede na to, da že ime tega gibanja samo kaže, da je njegov namen doseči ureditev evropskih razmer, je njegova koncepcija mnogo revnejša od Wilsonove ali pa tudi Leninove. Danes, ko je enota sveta usodna realnost, pomeni, tvoriti kontinentalno Panevropo brez Anglije in Rusije, pač pa z Afriko, nepotreben in nemogoč ovinek. Toda oglejmo si najprej nazore Coudenhove-Kalergija, kakor jih je razvil v svoji knjigi Panevropa, da izrazimo svojo kritiko, ko jih spoznamo.

Izhajajoč iz svoje trditve, da je s svetovno vojno propadla hegemonija Evrope v svetu, predvideva Coudenhove-Kalergi sledečo bodočo grupacijo svetovnih držav:

1. Panamerika: zedinjeni ameriški kontinent, ki bo nastal iz pan-ameriškega gibanja.
2. Britanska svetlovna država, ali Južna država, katere jedro bodo ozemlja okoli Indijskega oceana.
3. Ruska svetlovna država, ali Severna država, ki bo obsegala sedanjo Sovjetsko Rusijo.
4. Vzhodni državi, ki ju bodeta tvorili združeni Kitajska in Japonska.

5. Zapadne države ali Panevropa, ki bodo obsegale kontinentalno Evropo in pa zahodno polovico Afrike od Tripolisa in Maroka do Konga in Angole.

(Ta razdelitev poteka po mojem mnenju na eni strani iz strahu evropskega aristokrata pred Rusijo, na drugi strani pa iz konkurenčnega nerazpoloženja nemških gospodarskih krogov napram Angliji, torej nekako iz istih virov, kakor je potekla ideja takozvanih centralnih sil med svetovno vojno.)

O organizaciji ostalih svetovnih držav Coudenhove-Kalergi ne govori, temveč se omejuje na Evropo. Današnji politični položaj Evrope je podoben položaju Nemčije po Iridesellehni vojni. In kakor ni bilo takrat pojma Zedinjene Nemčije, tako se nam danes dozdeva neverjetno, da bi mogla nastati Panevropa.

Pojm današnje Evrope ni geografski pojem, kajli Ural je samo slučajna meja, ker je nekdaј tvoril mejo evropske Rusije napram njenim azijskim kolonijam. Pojm Evropa je nastal iz medsebojnega učinkovanja in spleta geografskih, političnih in kulturnih elementov, ki pa se ne krijejo med seboj. Prim. Avstralijo, ki spada kulturno k Evropi. Historično-politični pojm Evropa je počasi nastajal. Coudenhove-Kalergi našteva sledeče etape: Grčija je bila prva Evropa. Njen boj s Perzijo je povzročil idejo Evrope. Država Aleksandra Velikega je prva evrazijska država. Rim je ustvaril drugo Evropo, ki je obsegala ozemlja Sredozemskega morja. Preseljevanje narodov je povzročilo nastanek tretje Evrope, katere središče je bila Srednja Evropa. Ta Evropa je kulturno naslednica rimskega imperija in ideje katoliškega univerzalizma. Karakterizira jo germanska ekspanzija na vzhod, ki potegne slovanske narode v evropsko območje.

Četrto Evropo je ustvarilo papeštvo. Ta se je raztezala do tja, kamor je segala katoliška vera. Takrat so stopili v evropsko kulturno območje razni slovanski narodi in Madžari, Litvanci in drugi.

Na prelomu 15. stoletja v 16. propade ta Evropa vsled vzrasta kulturnega individualizma, ki je postavil temelj za razvoj političnega in gospodarskega individualizma.

Šele prosvetljenstvo je ustvarilo podlago za peto Evropo, kakor jo poznamo iz dobe prosvetljenega absolutizma. Tej Evropi se je pod Pelrom Velikim priključila tudi Rusija. Višek Evrope tvori Napoleonova država. Toda tudi po njegovem padcu ta misel ni umrla in se je pojavljala v takozvani Sveti Alijanci kot stremljenje ohraniti politične pridobitve vojn proti Napoleonu in pa v republikanskem gibanju, ki je stremelo proti policijskemu in militarističnemu sistemu Svele Alijance ustvariti demokratično zvezo evropskih držav. Izid svetovne vojne pomeni zmago te miselnosti, zato je sedaj čas, da se prične ideja stvarno uresničevati. Ta državna zveza bi obsegala vse nesovjetske države kontinentalne Evrope, razven Evropske Turčije, ki je del Azije v Evropi. Obsegala bi zvezo 27 sedanjih držav s širimi manjšimi teritoriji v površini 5 milijonov kvadr. kilometrov, na katerih prebiva sedaj okoli 300 milijonov ljudi. Poleg tega pa še vse francoske, belgijske, holandske in italijanske kolonije. Tukaj leži ponovno protislovje v izvajanjih Coudenhove-Kalergija. Kakšen pomen naj imajo te kolonije v sestavi kulturne Panevrope? Ali spadajo kulturno bolj k Evropi, kot Anglija in Rusija? S temi kolonijami bi štela Panevropa 429 milijonov ljudi, živečih na 25 milijonih kvadr. kilometrov. Njeno razmerje do drugih svetovnih držav bi bilo sledeče:

	milijonov	
	ljudi	km ²
Angleška država	464	35
Ruska država	150	23
Mongolska država	520	12
Panamerika	209	32

Razmerje Panevropske do obeh sosednih svetovnih držav Anglije in Rusije si zamišlja Coudenhove-Kalergi dokaj naivno. Rusija se je po njegovem mnenju onemogočila s tem, da je sprejela sovjetski režim. Pa tudi za slučaj, da bi Rusija sprejela demokratično ustavo po zahodno-evropskem vzorcu, vidi v njej nevarnost za Evropo. Bolj mu imponira Anglija, ki pa je svetovna sila, katere interesi leže izven Evrope v njenih prekomorskih kolonijah in dominijonih. Če že postavlja tako dalekovidne perspektive, bi vendar moral pomisliti na možnost razrušitve angleške oblasti v teh delih, ko bi Kanada mogla pripasti Panameriki, Indija pa panazijskem gibanju. V takem slučaju, ki je danes navidez nemogoč, jutri pa lahko že resničen, bi se Anglija zopet bolj uveljavljala v evropski politiki. Vendar pa računa Coudenhove-Kalergi tudi za slučaj, da britanski imperij ostane kompakten, na ozko sodelovanje med Panevropo in Britanijo; saj bi naj bila Panevropa po njegovih besedah »Pufferstaat« med Anglijo in Rusijo. Zato sanja o neki svojevrstni britansko-evropski ententi, ki bi zagolovila Angliji izključenost vsakega napada z evropske strani, Anglija pa bi s svojo mornarico ščitila evropske kolonije v Afriki! Ravno tako bi dala prvenstvo evropskim izseljencem v svojih dominijonih in bi tvorila razsodišče o sporih med člani panevropske Unije. Vsakdo si lahko misli, kako politiko bi v takem izjemnem položaju vodila Anglija. Po Coudenhove-Kalergijevem mnenju tvori Rusija za Evropo tako nevarnost, kakor jo je tvorila Macedonija za Grčijo. Rusija je v neprestanem pohodu proti zapadu in to bodisi rdeča ali bela Rusija. Zato propagira ustanovitev panevropskega garancijskega in defenzivnega pakta proti Rusiji, kajti Poljska, Rumunija in države Male entente ne bodo mogle vzdržati pred ruskim napadom. Bori se tudi proti nemški povojni orientaciji, kjer so ravno ultranacionalni krogi težili za zvezo s sovjetsko Rusijo, s pomočjo katere bi uničili versaillski mir in Poljsko vnovič razdelili. (Nedavno so propagirali nemški nacionalci imenovanje generala Seekta za poslanika v Moskvo.)

Nato govori o idealu Panevropske, ki ga vidi v gospodarskem oziru doseženega v Zedinjenih državah Severne Amerike, v političnem pa v gibanju za Panameriko.

Zanimiva je njegova kritika Društva narodov, ki je nastala kakor znano na podlagi zadnje izmed Wilsonovih štirinajstih točk, po kateri »se mora stvoriti splošna zveza narodov s posebnimi pogodbami, ki bodo medsebojno jamčile politično neodvisnost in teritorijalno nedotakljivost malih in velikih držav.« Ne glede na dejstvo, da je Društvo narodov tvorba zmagalnih držav, si je v letih po svetovni vojni priborila važen političen pomen, ker je s svojim razsodiščem onemogočila že marsikatero napadalno vojno, ki bi drugače skoraj gotovo izbruhnila. To društvo narodov pa je po Coudenhove-Kalergijevem naziranju neorganično, ker ni urejeno po zgodovinskih, gospodarskih, kulturnih in geografskih vidikih in je abstraktno. V svoji današnji obliki je Evropi celo škodljivo, ker jo izroča na milost in nemilost ostalim državam. Zato je potrebno geslo:

Evropa — Evropcem. Ko bo to doseženo, šele bo slopilo Društvo narodov na pravo bazo, ker bo postalo korektiv med panevropsko, panamerikansko, britansko, rusko in mongolsko svetovno državo. Tako bi postalo Društvo narodov svetovni Areopag in garancija svetovnega miru.

Iz te Coudenhove-Kalergijeve kritike Društva narodov nam odseva že tudi kritika njegove ideje Panevropce.

Wilsonov načrt izvira iz moralnih in etičnih elementov, kakor si ga je zamislil tudi že Kant. In ni dvoma, da so si ententni državniki, ko so po svetovni vojni pod Wilsonovimi direktivami snovali Društvo narodov, mislili, da so služabniki etične ideje. In šele praktično delo je, kakor vedno, prineslo dokaz, da je v bistvu vsakega človeškega dejanja, da je antietično, oziroma aetično. Coudenhove-Kalergijev načrt Panevropce pa izvira izključno iz materialističnih elementov, ne podaja nikakih moralnih garancij, da bi veliki člani Panevropce res spoštovali potrebe in zahteve malih, za kar je v Društvu narodov podano vseeno nekoliko garancij. Zdi se mi, da je vsa teorija Panevropce ustvarjena v svrhu razdelilve interesnih sfer, ker pa sta v Evropi dve državi, ki se borita za nadvlado, Francija in Nemčija, je treba stvoriti enotnost, ki bi ta boj onemogočila. Ni treba biti politik ali pa skeptik, da človek jasno vidi jalovost take hipoteze, če se v življenju evropskih narodov ne pojavi neka višja sila, kakor je gospodarska uvidevnost.

Zmisel Panevropce dokazuje Coudenhove-Kalergi kot organizacijo na mestu anarhije, razsodišča mestu vojen, razorožitev, vzajemno jamstvo, državno združništvo, kajli bodoča vojna bi prinesla konec Evrope. Menim, da povojno stanje evropskega človeštva nikakor ni tako idealno, da bi ga bilo treba ohraniti v neki Panevropi, temveč da še čaka vse človeštvo buren in neizogiben razvoj, ki bo zvezan z vojnami in s prelivanjem krvi in s postopnim približevanjem in naskakovanjem življenskega ideala, kajli duša sveta je zahrblna ali vabljava sfinga.

Coudenhove-Kalergi vidi v Panevropi ravno pot k miru. Svetovna vojna je ustvarila po njegovem mnenju predpogoj za Panevropo, ker je pometla z absolutističnimi vladavinami in uvedla demokracijo. Žal, da je to samo na papirju res, kajli opazovanje evropskih režimov nas uči baš nasprotnega, znano je tudi, da je med demokracijami večja razlika, kakor je bila med absolutističnimi vladavinami. V gospodarskem oziru pa je konec svetovne vojne ustvaril zapreke za razvoj Panevropce v novih carinskih mejah, kajli razdelil je enolne gospodarske teritorije. Zato se mora po njegovem mnenju Versaillski mir revidirati, toda le pod gospodarskimi vidiki.

V uvodnih besedah sem opozoril na strogo prepletenost gospodarskih in nacionalnih interesov, ki tako revizijo delajo nemogočo, dokler se ne spremenijo gospodarski ali pa nacionalni interesi posameznih držav. V tvorbi Male entente vidi Coudenhove-Kalergi slanico Panevropce. Smešen kompliment — samo vedeli je treba, da Mala ententa garantira Češko-slovaški, Rumuniji in Jugoslaviji ozemlja, pridobljena od Ogrske, in pa zasledovali potek trgovinskih pogajanj, recimo med Jugoslavijo in Češko-slovaško. Zato se tudi njegova nadaljna izvajanja, po katerih razpada Evropa v tri grupe: romanski zahod (Portugalska, Španija, Francija, Italija), germansko sredino (Nemčija, Nizozemska, Danska, Švedska, Norveška) in slovanski vzhod (slovanske države, ballijske, Finska, Ogrska) edino v geografski konstataciji pravilne; kajli večina teh držav goji

sovráštvu proti svojemu neposrednemu sosedu, ki izvira iz križanja gospodarskih in nacionalnih obojestranskih pretenzij.

Največja ovira za oživotvorjenje Panevropje je po mnenju Coudenhove-Kalergija nasprotstvo med Francijo in Nemčijo. Že od razcepa frankovske države Karola Velikega pod njegovim sinom Ludvikom se borila Nemčija in Francija za evropsko hegemonijo. Po svetovni vojni, ko sta obedve državi republikli, je nastopil čas, da prenehata s tem bojem, ki ju more sicer uničiti. To je spoznala prva Francija, zato je prenehala s povojno uničevalno politiko napram Nemčiji in je začela iskati sporazuma. Ta pomirjevalna politika Francije lahko vodi do Panevropje, v kateri bo zavzemala Francija vodilno mesto. Nemčija je v svoji politiki napram Franciji razdvojena, nacionalistična vodi politiko zveze z Rusijo, ki bi ji pomagala uničiti Francijo in Malo entento s Poljsko, dočim demokratska Nemčija dela iskreno v smeri sporazuma s Francijo. Te misli Coudenhove-Kalergija so bile tiskane v l. 1926., ko je bil v Franciji na krmilu kartel levece, v zadnjih letih pa je vzrasel ravno v Franciji pomen desničarskih, nacionalističnih političnih sil, dočim je v Nemčiji padel — razdvojenost v vprašanju medsebojne politike je v Franciji in Nemčiji približno enaka. Tudi dokazovanje možnosli sporazuma med Francijo in Nemčijo z dejstvom, da ima Nemčija po svetovni vojni isto vladavinsko obliko kakor Francija, je problematične vrednosli, kajli lisočeltno nasprotstvo med Francijo in Nemčijo ni izviralo iz vprašanja vladavinske forme, temveč iz vprašanj obojestranskega gospodarskega imperijalizma in slednjč še nacionalizma.

Dejstvo je, da so se l. 1926. pri anketi za ali proti potrebi in možnosli Panevropje, ki jo je podvzel Coudenhove-Kalergi, izrekli nemški politični simpatizerji s Panevropo ravno zato proti taki Panevropi, kjer ne bi bili zastopani Rusija in Anglija, ker so se zbalil morebitne francoske hegemonije v zvezi evropskih držav, in tudi francoski prijatelji tega gibanja so većinom videli v Društvu narodov boljše jamstvo za obstoj francoske republike, kakor pa v Panevropi brez Anglije.

Dasi se vprašanja gospodarskega imperijalizma v svojih izvajanjih Coudenhove-Kalergi ne dotika, posveča nacionalizmu zanimivo poglavje, ki je nekeka izpoved njegovega telesnega in duševnega eklekticizma.

Narodi niso skupine krvno sorodnih ljudi, kajli vsi narodi so produkt medsebojnih mešanj. Po krvi so n. pr. Prusi bližji Čehom, kakor Švabom. Nili evropski vladarji niso s svojimi narodi iste krvi, razven jugoslovanskega kralja. Pač pa so narodi v medsebojnem duhovnem sorodstvu, kajli njihovi učitelji so tuintam skupni.

Posamezni narodi so nastali iz vzajemnega vplivanja med ljudstvom in geniji, ki jih je samo rodilo. Nastanek nacije si razlaga iz kulta junakov, kajli nili jezik se ne krije vedno s pojmom nacije n. pr. pri Irčih, Hrvatih. Pravilno pojmuje Coudenhove-Kalergi moderni nacionalizem, ko ga primeria z religijo. Danes je stopil nacionalizem na mesto ver, ki so s toleranco izgubile na svoji moči, dočim vlada danes v nacionalnem oziru nekdanje religijozno geslo: cuius regio, illius religio. Kakor je vera vsaj v splošnem postala zasebna stvar človeka, tako naj poslana ljudi njegova nacionalna pripadnosli. Zato se naj proglasi splošni nacionalni tolerančni edikt, ki bo jamčil vsakemu človeku, v kolikor se da to tehnično doseči, svobodo v njegovem materinem jeziku pred sodišči in oblastmi. Ta tolerančni edikt v zvezi s carinsko unijo bo avtomatično uničil meje.

Tukaj prihajajo Coudenhove-Kalergijeva izvajanja navzkriž z že omenenimi geopolitičnimi principi, ki pripisujejo mejam veliko važnost pri tvoritvi državnih, gospodarskih in kulturnih skupin, z drugimi besedami posamezni gospodarski imperizalizmi bodo krčevito branili golove meje. Kako dolgo in s kakim uspehom, to ne zavisi od ideje Panevropske, kakor tudi ne od gospodarskega imperizalizma, temveč od moralne in umske osvobodilne človeštva, ki ječi danes v precepu nalomljenih, toda še ne zlomljenih lisočlelnih gospodarskih, političnih in kulturnih predsodkov.

Dosego panevropskega ideala si predstavlja Coudenhove-Kalergi v postopnem pripravljanju zvezne države sedanjih samostojnih demokratičnih evropskih držav, nekako tako kakor se pripravlja od Monroea sem — Panamerika. Prvi korak bi bila panevropska konferenca, ki bi stvorila odseke za razsodišče, vprašanja medsebojnega jamstva, razorožitev, problem narodnih manjšin, prometa, carinske unije, valute, medsebojnih dolgov in kulturnih zadev. Jeseni l. 1926. se je vršil kongres Panevropske na Dunaju, čigar program pa se je izživljal bolj v manifestacijskih besedah, kakor pa v stvarnem delu, za katerega še pač za enkrat ni bilo podanih stvarnih predpogojev.

Nastopna etapa bi naj bila razsodiščna in garancijska pogodba med vsemi demokratičnimi državami kontinentalne Evrope. V to pogodbo bi naj pristopila s svojim evropskim delom britanska država.

Nato pa bi se naj stvorila panevropska carinska unija, postopoma sicer, vendar kmalu. Coudenhove-Kalergi priporoča, naj bi avstrijske nasledstvene države storile v tem vprašanju prvi korak, nasvet, ki je mogel biti aktualen še l. 1926., katerega pa je gospodarski razvoj v posameznih nasledstvenih državah že prehiteel. Zakaj je ves ta načrt za enkrat še fantastičen in nemogoč, sem namignil že večkrat, v glavnem pač zato, ker je razvoj posameznih gospodarskih imperizalizmov, vsled stremjenja spravili jih vsaj deloma v sklad z razvojem nacijonalizma v posameznih evropskih državah tako neorganičen in nasilen, da ni mogoče misliti ravno vsled vmešavanja nacijonalističnih elementov v gospodarske na smotren gospodarski razvoj, dasi zopet na drugi strani ta gospodarski imperizalizem trga posamezne narode. Kot višek panevropskega stbanja pa bi bila ustvaritev Zedinjenih evropskih držav po vzgledu Zedinjenih držav Severne Amerike. Na zunaj bi ta državni sistem nastopal enofno, na znotraj pa bi vsaka posamezna država uživala najvišjo avtonomnost. Panevropa bi imela dve zbornici, zbornico narodov in zbornico držav. Zbornica narodov bi naj imela 300 poslancev na vsak milijon Evropejcev po enega, dočim bi imela zbornica držav 27 zaslopnikov sedemindvajsetih evropskih vlad.

V Panevropi bi bili vsi jeziki ravnopravni, vendar naj bi se iz tehničnih razlogov po vseh evropskih šolah učila — angleščina — v kateri vidi Coudenhove-Kalergi naravni esperanto — neglede na njen pomen, ki ga zavzema v medsebojnem prometu.

Koristi, ki si jih obeta Coudenhove-Kalergi od Panevropske, bi bile v glavnem sledeče: a) izključenost evropske vojne, b) nevtralnost Evrope v svetovnih konfliktih, c) obramba pred rusko invazijo, d) razorožitev, e) možnost evropske industrije napram severoameriški, britanski, vzhodnoazijski in ruski industriji. Prve tri koristi lahko imenujemo, če si predočimo človeško zgodovino in pa sedanji kulturni in materijalni položaj človeštva,

zelo problematične — res pa je tudi, da, če bi se posrečila četrta, bi bilo nenavadno mnogo doseženo. V slučaju, da se ne izvede Panevropa, pa bodo zadele evropske narode vse nasprotno nesreče.

Problem panevropske kolonije Afrike sem že omenil. Coudenhove-Kalergi si obljublja od izvedbe Panevropske — grandiozno delo — kolonizacijo Afrike, ki bi se izvršila pod dvema vidikoma: 1. sprememba sahar-ske puščave v rodovitno zemljo in pa 2. izkoreninjenje spolne bolezni v Notranji Afriki. — delo, ki bi ga naj izvedla evropska inteligenca — inženirji in zdravniki.

Zmago panevropskega ideala bodo po Coudenhove-Kalergijevem mnenju izbojevale vse demokratične stranke Evrope, dočim so proti njej reakcionarci in pa komunisti. Najhujši nasprotniki Panevropske so: nacionalni šovinisti, komunisti, militaristi in zagovorniki zaščitnih carin. Najbolj nevarni so poslednji, industrijalci namreč, ki po Coudenhove-Kalergiju proizvajajo predmete, ki se ne odlikujejo niti po kakovosti, niti po primernih cenah in proizvajajo samo pod zaščito carin. Problem težnje po nacionalni avlarkiji razlaga Coudenhove-Kalergi iz medsebojne nezaupnosti, ki sili evropske države, da se vsaka smatra kot izolirana trdnjava, nepreslano pripravljena na napad. V tem je resnica, toda danes, ko pred kapitalom ni nobene carinske meje in večina evropskih držav mrzlično išče inozemskih kreditov, je pač problem težji. Res je, da je prehod od grude v tovarno zvezan z velikimi moralnimi pretresljaji v duši posameznika in da so pokrajine, kjer bo moralo vedno ostati poljedelstvo prvi vir dohodkov, obenem pa vzrast prebivalstva in pa industrijalizacija poljedelske produkcije sproščata vedno več delovne energije, ki mora najti zaposlitve, če ne se sprevrže v amoralno, zločinsko sodrgo. Kdo pa garantira agrarnim zveznim državam Panevropske, da bodo industrijske panevropske države kupovale od njih poljedelske produkte, če se odpovejo lastnemu razvoju industrije? Racionalizacija poljedelstva v tipično industrijskih državah, kakor so n. pr. Avstrija in Češka, nam odgovarja, da nikdo.

Glavne popleze Coudenhove-Kalergijeve zamisli o Panevropski sem že ocenil pri posameznih tipičnejših nelogičnih njenega sestava. Njena največja napaka je, da pušča popolnoma v nemar razvojne tendence evropskega človeštva, kakor se nam kažejo v njegovem sedanjem življenju in sega po ideal zanj v Panameriko (ki je še tudi ni in je najbrže ne bo) in pa da ne poda nobenega moralnega in etičnega oporišča, kamor bi se vse gibanje moglo opreti. Ali je res evropska demokracija tako močna, da bi mogla kaj takega izvesti? In kje je njena duševna in moralna kvalifikacija, da ne bi niti ona, niti države, ki jih bi zastopala, zlorabliale svoje premoči napram slabšim? Evropo čakajo vse težje in globlje naloge, kakor je idila Panevropske. Političen prepoved ni mogoč brez moralnega in umskega — o vsem tem pa je Coudenhove-Kalergijeva Panevropska — le slaboten klic, ako ni vsa njena vsebina potekla iz ambicij aristokrata, dati demokraciji vodilno smer, ki je sama ne more najti. Poslednji dogodki v Panevropski uniji bi dokazovali našo domnevo, kajti gospod Coudenhove-Kalergi je s svojim netaktnim postopanjem razbil njen nemški odsek. Panevropska je še vedno političen problem. Pri njegovem reševanju pa bodo poleg gospodarskih, nacionalnih in kulturnih potreb odločevali elementi bodočega duhovnega in etičnega prepoveda človeštva v pravem razumno in etično fundiranem socializmu.

Dr. L. L. Böhm

Trgovske pogodbe na svetsko-gospodarski konferenci v Ženevi

Kakor je bilo že v prejšnjih člankih omenjeno, je svetskogospodarska konferenca, ki je zborovala spomladi preteklega leta v Ženevi, pritegnila vse pojave gospodarskega življenja pred svoj forum in v temeljnih razpravah, katerih so se udeleževali zastopniki skoraj vseh narodov, zavzela svoje stališče in podala svoje nasvete, kako se naj omili svetska gospodarska kriza. Zaključki te konference so napravili globok vtisk v internacionalnem gospodarskem svetu, posebno v internacijonalnih gospodarskih korporacijah, manj pa pri vladah in parlamentih posameznih držav. Konferenca je ugotovila, da ta kriza posega v vse panoge gospodarskega življenja, — v prvi vrsti pa se tiče svetske trgovine.

Skoraj vse države svela so z rezultati svoje zunanje trgovine nezadovoljne. Velik del držav ima pasivno trgovsko bilanco, katere ne odtehtajo ugodne postavke splošne plačilne bilance; še celo v Zedinjenih državah, ki imajo aktivno trgovsko bilanco, ž njo niso zadovoljni, ker žive v vednem strahu, da bi mogla poslabšujoča se svetska konjunktura neugodno vplivati tudi na aktivitelo njihove trgovske bilance. Bojazen ni popolnoma neupravičena. K lastni industriji ne prehajajo samo angleški dominijoni in celo kolonije, temveč tudi evropske in izvenevropske, do leta 1914 skoraj čisto agrarne, države; predvsem pa skušajo nove nacionalne države v Evropi zasnovati nove industrije in se tako emancipirati od uvoza industrijskih predmetov iz starejših industrialnih držav. Vse te nove države se ščilijo z visokimi carinskimi ovirami pred tujimi industrijskimi izdelki. Poleg tega so še najmnogovrstnejše druge omejitve svobodne izmenjave dobrin do naravnost šikanoznih odredb nekaterih držav.

Dočim so gospodarski krogi (teoretični in praktični) že kmalu po vojni začeli pravilno presojati vzroke svetske krize in ugotovili, da se s sedanjimi metodami ne more doseči sanacije svetskega gospodarstva ter na temelju strogo objektivnega raziskovanja prišli do zaključka, da leži edina rešitev svetskega gospodarstva v svobodnejšem gospodarskem postopanju, posebno v razširjeni »trgovski svobodi« (kar pa ne pomeni islega, kakor »svobodna trgovina«), stoji pa, kakor rečeno, trgovska politika skoraj vseh držav v ostrém nasprotstvu s sklepi različnih gospodarskih konferenc.

Že leta 1926 so nasprotniki pretirane zaščitnocarinske politike (katera se splošno smatra za enega glavnih vzrokov svetske krize) nastopili s tremi manifestacijami:

1. s panevropskim kongresom, 2. z internacionalnim gospodarskim manifestom in 3. s pripravami za svetsko gospodarsko konferenco. Še ostrejša so se formulirale vse priložbe glede neznosnega gospodarskega stanja skoraj vsega svela, predvsem pa Evrope na ženevski konferenci, ki se je bavila z vsemi pojavi gospodarskega življenja, najintenzivnejše pa s trgovino, s pripomočki za odstranitev teh ovir in prav posebno s trgovinskimi pogodbami, ki

so temelj medsebojnega gospodarskega prometa in izmenjave dobrin dveh ali več držav.

Konferenca je bila mnenja, da je asanacija desolatnih gospodarskih razmer možna samo s premišljenimi trgovskimi pogodbami, ki vsebujejo vse principe, katere je konferenca spoznala pravilnim za izboljšanje gospodarskega življenja in odklanjajo vse vzroke, ki ovirajo nemoteni razvoj svetskega gospodarstva.

Posvetovanja o svetski trgovini, oziroma o ovirah in odpravi teh ovir so zavzemala najglavnejše mesto na svetskogospodarski konferenci. Dokaz temu so obširna in temeljita posvetovanja ter veliko število tozadevnih publikacij.

Pred vsem se je razpravljala ideja *trgovske svobode*, česar pa se ne sme istoveliti z narodnoekonomskim principom »svobodne trgovine«.

Trgovske pogodbe naj bi bile v zmislu trgovske svobode tako urejene, da se carinski tarifi pogodbeno znižajo in s tem ugladi pot lažji cirkulaciji dobrin in zmanjšanju cen teh dobrin.

Svetskogospodarska konferenca je bila tedaj mnenja, da se mora svetska izmenjava dobrin vršiti po principih trgovske svobode; na njenem temelju naj nastane nekaka renesansa svobodne trgovine. S temi izjavami pa je bilo že jasno povedano, da stoji konferenca na stališču nove uvedbe svobodne trgovine (ne le trgovske svobode). Konferenca je bila prepričana, da je povratek k svobodi internacionalne trgovine temeljni predpogoj za dobrobit sveta. Vendar pa moramo lukaj povdarjati, da ta terjatev ne vsebuje uvedbe svobodnotrговinskega principa v ortodoksnem zmislu, to se pravi odprava vseh carin; nasprotno, konferenca je energično povdarjala, da noče zavzeti nobenega principijelnega stališča k velikim vprašanjem protekcije ali svobodne trgovine. To bodi prepuščeno vsaki državi. Stremljenje konference ni bilo naperjeno proti carinam, nego le proti pretiravanju zaščitnicarinskega principa. Konferenca je zahtevala samo znižanje neznosnih carin in pa odpravo trgovskih ovir.

Glede trgovskih pogodb je zahtevala konferenca širokogrudno interpretacijo klavzule največje ugodnosti. Se enkrat bodi poudarjeno, da konferenca ni proglasila »free trade« (svobode trgovine v zmislu klasične liberalne šole), temveč samo »freedom of trade« (svobodo trgovine), da se omogoči v svetskem gospodarstvu »fair trade« (dostojno ali pravično trgovino).

Ze gospodarski odbor Zveze narodov je na svojem zadnjem zasedanju označil za svojo najnujnejšo nalogo, da se izvede reforma trgovske pogodbene politike.

Svetskogospodarska konferenca je pravilno spoznala, da so najožje zvezani problemi: 1. carinskih tarifov, 2. trgovskih pogodb in 3. klavzule največje ugodnosti. Reforma trgovinskopogodbene politike pa se zamore le tedaj izvršiti, ako obseza vse te materije skupno. Klavzula največje ugodnosti je le zunanja forma, ki dobi vsebino šele tedaj, če so izvedeni odnošaji k carinskim tarifom pogodbe sklepajočih držav in pa trgovskih pogodb samih. Kaj pomena klavzula, ako se država, katera nudi največjo ugodnost, istočasno obda z visokimi carinskimi zidovi, ne da bi odpravila svoje previsoke carine potom trgovskih pogodb? Ravno tako more klavzula postati brez vred-

nosti, ako se šikanozno postopa ali pa, ako se tarifarno tako slišne; da se navzlic največji ugodnosti uvoz dobrin ne more vršiti, ali pa le v mali meri. Kaj svetuje konferenca? Ona svetuje, da sklenejo države dolgotrajne trgovske pogodbe, ki naj garantirajo enakost postopanja. Zaradi tega je najbolje interpretirali klavzulo največje ugodnosti v najširšem in neomejenem zmislu. Medsebojna koncesija neomejene največje ugodnosti je bistveni predpogoj svobodnega in zdravega razvoja mednarodne trgovine. Gospodarski odbor Sveta narodov si je nadel za nalogo, izdati jasno orisana načela o interpretaciji in obsegu klavzule največje ugodnosti. Nadalje priporoča ta odbor (kot nekak ideelni eksekutivni organ svetskogospodarske konference), da se uvedejo v vseh deželah enaki carinski sistemi, ali pa, da se naj ustanovi skupna baza za trgovske pogodbe.

Nepreslano je trgovska komisija na svetskogospodarski konferenci naglašala nujno potrebo sklepanja trgovskih pogodb. Na temelju in pod pogoji, ki so bili predloženi plenumu ob zaključku konference, ta predvsem energično priporoča: ne previsokih carin (namreč nikakršni borbeni ali generalni tarifi); trgovske pogodbe naj vsebujejo vse točke in pogoje, da se odpravijo vse ovire, ki molijo izmenjavo dobrin; pospeševanje enakomernega tarifarnega sistema vseh evropskih držav ali pa vsaj skupno bazo za trgovske pogodbe. Končno naj bi se države zedinile glede enotnih načel klavzule največje ugodnosti. Sploh je konferenca soglasno mnenja in energično naglašala, da se mora najli izhod iz sedanje usodepolne gospodarske politike potcm dolgotrajnih trgovskih pogodb. To se označuje za najvažnejše. Take dolgotrajne pogodbe, ki naj bi obenem zajamčile enakomerno postopanje, so obstojate do svetovne vojne. Bile so sklenjene za 10 do 15 let, tako da sta fabrikant-exporteur, kakor tudi trgovec zamogla napraviti svojo kalkulacijo. Na temelju takih pogodb naj bi se pa tudi stabilizirali carinski tarifi, kajli kratkoročni tarifi imajo za posledico škodo za producenta, konsumenta in delavca. Trgovske pogodbe pa naj bodo sklenjene v duhu medsebojnega sporazuma, ne pa nezaupanja ali celo sovraštva. V trgovske pogodbe naj se sprejme tudi stabilizacija tarifarnih postavk. uvedba enakomernega tarifnega sistema, znižanje carinskih postavk, odprava izvoznih in uvoznih prepovedi.

Dočim so starejše trgovske pogodbe vsebovale kot najvažnejše točke določila glede olajšave prometa, razširjenja trgovine, otvoritev luk, osvoboditve plovilbe od vseh ovir, nemoteno trgovino itd., je glavna vsebina vseh trgovskih pogodb že od l. 1860 sem (od časa glasovite Cobden-Chevalier-jeve svobodnotrговinske pogodbe, ki otvarja celo vrsto takozvanih zapadnoevropskih — liberalnih — trgovskih pogodb, kakor tudi poznejši bolj protekcionistični sistem srednjeevropskih trgovskih pogodb) določitev takozvanih carinskih vezanosti (Zollbindungen), to se pravi, točnih določitev carinskih postavk v svrhu zaščite pred svojevoljnim in samolastnim zvišanjem carin za časa pogodbene dobe. Da igrajo tedaj carine, oziroma carinske postavke in tarifi pri modernih trgovskih pogodbah glavno in odločilno vlogo, tega se je gospodarska konferenca zavedala natančno in naglašala, da se mora vprašanju carin pri sklepanju trgovskih pogodb posvečati največja pažnja. Pred vsem se mora preprečiti zvišanje carin. Tri pola vodijo k temu: 1. posamezno postopanje poedinih držav, 2. zaključek dvostranskih

Trgovskih pogodb, 3. kolektivno postopanje v svrhu odprave ovir s previsokimi carinami.

Previsoke carine so namreč po mnenju konference največja ovira trgovine.

Previsoke carine pomenijo zmanjšanje uvoza in s tem zmanjšanje carinskih dohodkov.

Carinski tarifi naj postanejo internacionalna zadeva, akoravno spadajo pod suvereno zakonodajo držav. Kakor znano carinski tarifi močno vplivajo na svetsko trgovino; včasih so edino odločilni v medsebojnih odnošajih dveh ali več držav. Protekcionistični tarifi Zedinjenih držav n. pr. so deloma tako visoki, da se jim že lahko pripiše znak prohibitivnih carin, kar se pravi, popolno onemogočitev vsakega uvoza. S tem, da bi poslali carinski tarifi nekaka internacionalna zadeva, bi se dvignila materija, ki je do sedaj ležala edinole v sferi nacionalnega udeleževanja, v področje internacionalne trgovine. Nekaj se je tozadevno že napravilo, n. pr.:

skupna carinska nomenklatura;

predložitev okvirja splošne carinsko-tarifne sheme; dalje

obstoja upanje, da se bode ta okvir izpolnil in da se bodo postavile skupne tarifarne regule;

istotako je pričakovati enotni carinsko-tarifni tip.

Debata trgovske komisije, ki jo lahko smatramo za najvažnejšo komisijo na konferenci, se je tedaj bavila bistveno z dvema principoma: principom angleško-svobodnotrговinskega in s principom francosko-protekcionističnega stališča. Nasveli in resolucije konference so, kakor smo videli, odločno v angleško-svobodnotrговinski orientaciji ležeči.

Eden govornikov je opozoril Francoze, da so bili oni leta 1860 tisti narod, ki je sklenil prvo liberalno pogodbo z Angleži ter izrazil mnenje, da bodo pametni in uvidevni Francozi tudi v tej najhujši gospodarski krizi pri sklepanju trgovskih pogodb zopet povzeli inicijativo v liberalnotrговinskem smislu.

Najpomembnejši pa je bil apel, da naj ne bo sklepanje trgovskih pogodb več zadeva suverenih držav, temveč da naj izda Zveza narodov tozadevne potrebne direktive, kar bi pomenilo popoln prelom s sedanjimi tradicijami in močan korak k zbližanju narodov, vsaj na gospodarskem polju.

Jan Zbiral

Iz zgodovine ljubljanskega trgovstva

(Konec)

Manj ugodna je bila trgovini doba Jožefa II., zlasti pa je bila prepoved uvažanja tuje robe iz inozemstva, kakor za druge dežele, za Kranjsko škodljiva (1784). Ko je prosvelljeni in tolerantni cesar izdal svoj tolerančni proglas in judovski patent, s katerim je tudi Judom priznal človeške pravice in vsaj deloma svobodo, so se Ljubljančani takoj razburili. Bali so se, da je edikt cesarja Maksimilijana z dne 1. januarja 1515 razveljavljen in da se zdaj Judje zopet naselijo v Ljubljani. Jožef II. je torej

20. oktobra 1781 izdal nov edikt, s katerim je pojasnil, da noče Judov uvajati nanovo lja, kjer jih ni, nego da hoče le Jude, kjer so, napravili za koristne državljane. Ta dekret je kranjski deželni glavar Franc Adam grof Lamberg sporočil stanovom s pripombo, da cesarjeva milost glede Judov, kar se tiče Ljubljane in Kranjske, ne prihaja v poštev, ker ostajajo stari privilegiji mesta in dežele še nadalje v veljavi. Ljubljanska Irgovska družba si je morala izposlovati novo potrdilo svojih privilegijev, ki jih je Jožefova vlada bistveno izpremenila (1786) in v primeri z vlado Marije Terezije zopet poslabšala.

Ljubljanska Irgovska družba je smela Irgovati z vsem domačim in tujim blagom po prodajalnah in na velikih sejnih po vseh deželah države. Irgovali pa so smeli le člani te družbe ali upravičeni kramarji. Pri meri in vagi je morala vladati največja lenkovesnost; navijanje cen, zavajanje kupovalcev, sleparije s slabo robo in sploh vsaka nereelnost se je kaznovala po magistratu s poostrenimi naredbami. Za Irgovske knjige se je uvedel strog red. Stevilo Irgovin in kramarj se brez vednosti gubernija ni smelo množiti in so bile merodajne predvsem potrebe občinstva. Med Irgovci in kramarji s primernim kapitalom in pravilno Irgovsko izobrazbo ni bilo več nobene razlike. Vsi so bili združeni v skupni Irgovski družbi. Irgovec je plačal družbi 82 gld 30 krajc., večji kramar pa 22 gld 30 krajc. pristopnine. Dohodki blagajne so se uporabljali za obolele ali ubožane družtvenike. Podpore je razdeljevala komisija šesterih najstarejših Irgovcev. Iz prispevkov je narasla meščanska imovina, s katero so kupili takozvani meščanski spital v Spitalski ulici in je še danes veliko poslopje v Stritarjevi ulici last meščanov; dohodki se še danes uporabljajo za revne meščane.

Kdor je začel manufakturno ali sploh blagovno Irgovino, je moral imeti 8000 gld gotovine, za Irgovino s specerijami, materijalnim in norimberškim blagom in perilom 6000 gld. Seveda je moral z izpričevali dokazati, da se je Irgovstva z uspehom učil in da je sploh sposoben in vreden, da postane Irgovec. Drugače mu je bila prošnja odklonjena in ni dobil meščanske pravice. Vsak Irgovec ali kramar je smel Irgovati le v eni prodajalni.

Družba si je iz svoje srede volila dva predstojnika za dobo treh let, da sta upravljala družbo, polagala račune, sklicevala občne zборе i. dr. Volitev je potrjeval okrožni urad. Vsak član je bil zavezan, da sprejme izvolitev. Išla predstojnika sta smela biti ponovno izvoljena še za tri leta. Pri sklepanju je veljala večina glasov. Občnih zborov so se morali udeleževati člani Irgovci in vsaj dva kramarja. Kot zadržek so se upoštevali le važni razlogi. Posebno ločeno mnenje se je moralo zabeležiti v zapisnik in je bila dovoljena pritožba na višje oblastvo. Občnih zborov se je moral udeleževati magistralni komisar, ki je zbor ljudi vodil.

Izrečno je bilo določeno, da naj ne Irguje vsakdo z vsako robo, nego naj se posameznik omejuje na svojo specijalno vrsto. S tem naj bi se vzdržalo pravo razmerje med prodajalci in nakupovalci. Irgovci in večji kramarji so smeli njim pripadajočo robo razpečavali na drobno in debelo v neomejeni množini. Manjši kramarji pa so smeli prodajati svojo robo le na drobno. Vsakdo je ostal pri dovoljeni mu vrsti robe. Kdor se je pregrešil prvič, je plačal 50 tolarjev globe, drugič 100 tolarjev, tretjič pa se mu je roba zaplenila. Ovaditelj je prejel tretjino robe, dve tretjini pa zavod za ubožne po odbitku stroškov.

Vsak Irgovec je smel z dovoljenjem družbe prepustiti Irgovino drugemu človeku, ki je bil sposoben in vreden, dalje vdovam in deci, da so trgovali dalje sami ali skupno ali vsak zase. Ako pa vdova ali otrok ni hotel trgovati več, je prevzel trgovino človek, ki se je z njim dogovoril in sporazumel glede pogojev.

Rokodelci so smeli na sejmih razpečavali le robo, ki so jo izgotovili sami ali ki je spadala v njih obrt.

Tuji Irgovci niso smeli prodajali blaga po zaključku sejmov raznim ljudem netrgovcem, ki bi ga potem prodajali dalje, nego so morali preostalo jim robo prodati le Irgovcem in kramarjem, ki so imeli pravico trgovati. Ali pa so ga ohranili do prihodnjega sejma v mestnem skladišču. Ako tega ne bi storili, se jim je blago vzelo in prodalo na dražbi. Ovaditelj je prejel eno tretjino, dve tretjini pa zavod za ubožce.

Gubernij, okrožni urad in magistrat so morali paziti, da so se po teh določbah vedli vsi Irgovci in kramarji na pelerih ljubljanskih sejmih.

Tako so pristigli do konca 18. veka nekdanje velike pravice ljubljanskega mesa. Dežela je z novim časom pač pridobila, ker so izginile vse nekdanje zapreke svobodnega Irgovanja, toda Ljubljani in njenim Irgovcem so bile nove naredbe kakor slana cvetochi Irli. Prejšnje čase je bila Ljubljana važno Irgovsko mesto in na ljubljanske sejme so prihajali Irgovci po vodi in po kopnem od daleč in od blizu; ljubljanski Irgovci so bili veleuplivni in bogati, njih rodbine mogočne in spoštovane.

Zgodovina poroča: »Kadar so pridri Irgovci skupaj, je naslala v ozkem mestu tolika gneča, da se je človek n. pr. po Starem Irgu le s silo preril ali pa se je moral često celo vrniti. Kdor je imel opraviti kaj na drugem, južnem koncu Starega Irga, je prišel najhitreje tja po bregu, kjer se je dal prepeljati s čolnom preko Ljubljanice. Šenljakovskega mosta namreč sploh še ni bilo.«

To so bili pač še bujni romanlični časi Iovorjenja in čolnarjenja, najbolj primitivnih prometnih, a domači Irgovini najbolj ugodnih sredstev. Za časa Valvasorja je šla še vsa Irgovina po ozkih Iovornih polih in Iovorjenje je bil izvrsten zaslužek. Čiči in Notranjci so Iovorili sol na kranjske in štajerske sejme. Logačani in Vrhničani so naložili blago, ki je dospelo po Ljubljanici, na svoje konje, mule in mezge ter odšli z njim v Gorico ali Trst. Zlasti pa je cvetela ta kupčija po Gorenjskem.

Tam se je preživljalo mnogo ljudi s Iovorjenjem za Irgovce, ki so imeli zveze proti Gradcu, Dunaju, Solnem gradu, na jug, vzhod in zahod; Iovorili so vino, olje, sol, žito, plačno, živo srebro, železo, jeklo itd. Težke Iovore so prevažali na vozičkih po dvakrat na teden do Ljubljane; tu so oddali železnino in jeklo ter naložili žito in živila ter se vračali v rudnike. Plačno so izvažali in Iovorili v Italijo, mezlan so izdelovali v veliki množini po gorenjskih vaseh ter ga pošiljali v inozemstvo. Z Gorenjskega je odhajalo tudi mnogo sil iz konjske žime, dalje volna, ovčji sir in korduvansko usnje. Irgovski predmet je bilo tudi škorpionovo olje, ki se je uporabljalo proti piku slrupenih kač. Baje se je živilo mnogo oseb na Kranjskem s tem, da so lovili in prodajali škorpione v Iujino, na Holandsko, Francosko in celo na Angleško! Tudi kranjske polhove kože in druga kožuovina so bile takrat iskan Irgovski predmet.

Vsa ta roba se je Iovorila ali pa prevažala po Savi, Dravi, Savinji in Ljubljani. Ljubljanski čolnarji so bil poseben stan z mnogimi pravi-

cam in svoboščinami. V sodnih rečeh niso bili podrejeni meslnemu magistratu, nego so imeli svojo gosposko, takozvanega vodnega milničarja.

Plovba po Ljubljanici je bila pravica deželnega kneza, ki je vzdrževal na nji po 7—9 velikih ladij za prevažanje robe. Za odškodnino je oddajal ladje tudi ljubljanskim čolnarjem. Okoli l. 1564 je kupil plovno pravico po Ljubljanici od cesarja Ferdinanda ljubljanski magistrat, ki je plačal za uporabljanje deveterih ladij celih 9000 goldinarjev. To je bila za ledanji čas ogromna vsota, ki dokazuje, da se je dalo z ladjami izvrstno služiti. Ob Valvasorjevem času pa so bile ladje zopet cesarska last in čolnarji zopet podrejeni cesarskemu uradu.

Kako živahno trgovinsko vrvenje je včasih vladalo na danes mrtvi Ljubljanici, je razvidno iz sledečega popisa Valvasorjevega: Ljubljanica je polna čolnov in nosi vsakovrstno blago, ki prihaja iz Italije in odhaja tja. Brodari se brez prestanka, ponoči in podnevi, v malih in velikih ladjah. Male ladje so izdolbene iz enega samega debla in imajo lesene strehe, če treba. Ponoči se pod njimi prav dobro spi — zakaj mali čolni vozijo najrajši ponoči —, v dežju si na suhem, pozimi pa v zatišju in na gorkem. Velike ladje so stesane in zgrajene iz več lramov ter nosijo nad 300 stofov. Ljubljanica je zmerom polna ladij; vozi se po nji lahko navzgor in navzdol, ker teče voda tako počasi, da skoraj ni opaziti, ali stoji ali teče. Vendar je tri, štiri, pet in celo šest sežnjev globoka. Po obeh bregovih stoje zelo visoki hrasti in druga drevesa, ki zakrivajo vodo tako prijazno, da se vozi poleti prav prijetno v senci. Ob povodnji nastane med Ljubljano in Vrhniko veliko jezero, ki se razteza dve ali še več milj na dolgo in široko, da ni videti drugega kakor le nekaj dreves, ki širle iz njega. Takrat brodarijo izven reke, kar preko travnikov in barja navzgor in navzdol, naravnost in po najkrajši poli.

Vseh velikih čolnov je bilo v Valvasorjevi dobi okoli 50; poleg teh so brodarili mali čolnarji. V Ljubljani jih je bilo nad 30, na Vrhnikih 60, na Igu, v Loki pri Igu in v Podpeči okoli 30. Imeli so zadruge. V malih, urnejših čolnih so prevažali tudi ljudi in lažjo robo, ker je bilo udobneje kakor po slabih cestah in polih. Ko so pod Karlom VI., očetom Marije Terezije, začeli l. 1720 delati veliko cesto z Dunaja v Trst, je Ljubljanica začela naglo izgubljati važnost prometne proge. Čolnarski cehi so se za silo še vzdržali, dokler jih ni Jožef II. odpravil l. 1788. Propadalo je vse, počasi, a nevdržno, ker novi čas je prihajal.

Še neugodnejši kakor pod Jožefom II. pa so bili časi Leopolda II. in Franca I. O razmerah kranjskega trgovstva in obrla l. 1808, torej pred tretjo francosko okupacijo, pripoveduje zgodovinar:

»Žila se je izvažalo v Trst toliko, da ga je morala dežela kupovati po Hrvaškem in Ogrskem. Posebno mogo so potrebovali Tržačanje moke, ker niso imeli mlinov. Po vsi Kranjski se je delalo jako mnogo platna in čipk. Vsak kmet je bil tkalec, vsaka kmetica je predla in delala čipke. S suknom, volnatimi nogavicami, usnjem, obdelovanjem lesene robe, kuhinjske posode, igrač, slamnikov, sit so se bavili po vsi deželi. Nad slo tisoče ljudi si je s takim delom služilo kruh, kakih deset tisoč pa jih je delalo po rudokopih. Tretjina Kranjcev je torej živela od obrla.«

Trgovsko in obrtno življenje pred francoskimi vojnami je bilo torej na Kranjskem še živahno; vsak kraj skoraj se je bavil s kako trgovsko ali obrtno posebno stroko. Kranjci so potovali po svetu za trgovskim poslom, ženske pa so morale obdelovati polje, kar se je godilo na Kočevskem

še koncem 19. veka. Najdalje so zahajali med svet Ribničanje s svojo domačo »süho robo« in Kočevarji z robo, nakupljeno v Trslu ali na Reki. Ribniški krošnjariji so doma izdelano robo prenašali sami, Kočevarji pa so jo odpravljali tudi s tovarno živino in so zato prišli pač najdalje po svetu. Marsikje so imeli Kočevarji tudi svoja skladišča raznovrstne robe. Za voznike in kmete blizu novih dobrih velikih cest so bili lepi časi; služili so s pripragami pred klanci. In furmanske krčme s prenočišči za trgovce in voznike, s hlevi za konje, mule in mezge ter s pristreški za parizarje so zaslužile imenitno. Ceste niso bile nikoli prazne, vedno se je trlo po njih veselih voznikov in trgovcev s psi čuvarki, ki so letali lajajoč po nagromadenih vozovih. S Češkega, Saksonskega in še iz drugih daljnjih krajev so prihajali težki vozovi po kranjsko domačo robo in po kranjske obrtne izdelke.

Orjaški gospodarski boj, ki ga je začel Napoleon 21. novembra 1806. s proglašitvijo celinske zapore proti Angliji, se je čutil tudi v Iliriji. Posolreni dekret so čifali v Ljubljani 6. novembra 1810 in takoj začeli s strogiimi preiskavami. Dne 11. decembra so v Ljubljani na Mestnem trgu vpričo vojaških in civilnih oblasti sežigali zaplenjeno angleško robo. Takisto so uničevali angleško blago v Trslu, na Reki in drugje. Oktobra 1. 1812 so sežigali zopet v Ljubljani velike množine angleške kolenine, perkala in muselina, vredne do 50.000 frankov.

Spočetka je bila celinska zapora Iliriji ugodna. Po nji je tekel ves Irgovski promet iz Italije in Francije v Turčijo in orijent. Za tranzitno Irgovino z nezacarinjeno robo pa je bilo treba boljših cest. Zato se je guverner Marmont trudil, da ustvari ugodne prometne zveze z Italijo preko Notranjske in s Turčijo preko Dolenjske, Mellike in Karlovca v Kostajnico ob turški meji. Župani so morali skrbeti za dobre in varne ceste ter so za njih napravo in vzdrževanje odredili celo flako (kuluk!). Uvoz kolonialnega blaga v Francijo je moral ili izključno le skozi Ilirijo. Ob novi veliki prometni progi so zgradili skladišča v Trslu, Ljubljani, Sisku, Karlovcu in zlasli v Kostajnici ob Uni, kjer so bila na razpolago razsežna prenočišča in hlevi. Za blago iz Turčije se je plačevala znižana carina in poštnina, velike in dragocene pošiljalve pa je brezplačno spremljalo vojaštvo. Ilirija je zaslužila s prevozom robe, turški, grški in drugi Irgovci so puščali v Ljubljani dokaj denarja.

Novo Irgovsko in obrtno življenje se je v Ljubljani kmalu poznalo tudi zunanje. Še marca 1810 je bila Ljubljana po številu prebivalstva polovico manjša, Irgovina uničena in mesto pustlo, ker je zbežalo pred Francozi vse nemško in tuje Irgovstvo z inteligenco, uradi in vojaštvom. Niti leto nato pa je skrčeno Irgovino z Avstrijo odlehtal novi položaj. Tako je pisal francoski ilirski uradni list o Ljubljani:

»Ko vidi človek toliko od vseh strani v mesto priliskajočega ljudstva, toliko kočij, toliko zlatega denarja, misli skoraj, da je v Milanu ali na Dunaju. To je tudi povsem naravno, saj je tu dvor maršalov in so tu višji ilirski uradi. V mestu in okolici je nad 400 novih uradnikov, vojakov pa nad 4000. V Ljubljano mora priti vsak Ilirec, ki ima kakršenkoli opravke pri vladi. Tu je videti Arbanasa in Korošca od tirolskih mej, Goričana in Turkom sosednjega Hrvata. Tu se srečujejo najrazličnejši ljudje, sklepajo prijateljske in druge pogodbe, saj tu je središče ilirskih dežel. Še nikoli se ni v Ljubljani stekalo toliko ljudi in od tako različnih krajev sveta.

Meščani si nikakor ne žele nazaj drugih časov. Njih stanovanja in hiše so poskočile za dvakratno ceno...«

L. 1810 je nekaj meščanov ustanovilo društvo kazino, ki naj bi gojilo družabnost in zlasti zbliževalo trgovce in industrijce ter Francoze z domačim prebivalstvom.

Ker je bil Irgovski promet z avstrijskimi deželami oležkočen in pavalutnih izpremembah deloma pretrgan, je trgovina po obmejnih krajih propadla. Marmont se je z Avstrijci kmalu pogodil radi savske plovbe in obrežnih pašnih pravic. Zlasti na Koroški strani pa se je začelo tiho-tapslvo.

Francozi so skrbeli tudi za notranjo organizacijo in Irgovsko pravno varstvo. Tudi v Ilirskih deželah so ustanovili Irgovske zbornice, ki jih je Napoleon že l. 1803 na Francoskem preosnoval. Te Irgovske zbornice so pošiljale po enega delegata v osrednji Irgovski svet v Pariz. Za sodstvo iz Irgovinskih zadev izvirajočih pravnih preprirov je bilo ustanovljeno z gubernijanlim odlokom dne 5. februarja 1812 v Ljubljani posebno Irgovsko sodišče. Za sodnike so bili imenovani Irgovci, veleIrgovci in menjalci, ki so vršili svoj poklic vsaj že pet let. Ta Irgovska sodišča so razsojala končnoveljavno v spornih zadevah, katerih vrednost ni presegala 1000 frankov; kar je bilo višje vrednosti, je prišlo pred prizivno sodišče. Irgovski del Napoleonovega zakonika je upošleval v Irgovini udomačena načela in običaje.

Pod Francozi se je po treh stoletjih naselil v Ljubljani zopet prvi Jud, Abraham Heinemann, doma iz Memelsdorfa na Bavarskem. Prišel je kot zalagatelj francoske armade iz Toulona na Dunaj in od tam s svojim nečakom Mojzesom v Ljubljano, kjer ga ni maral vzeti nihče pod streho. Za svojo Irgovino je iskal brez uspeha lokal, ker nihče mu ga ni dal. Tako je grof Fargues, Iakratni intendant za Gorenjsko, ukazal ljubljanskemu měru, naj ukrene, da dobi Heinemann v hiši št. 268 v Špitalski ulici baš tedaj prazno prodajalno. To se je zgodilo, in Abraham Heinemann je marca meseca 1810 odprl svojo Irgovino, menjalnico ali banko, kjer je imel Iakoj dosti dela, saj je guverner maršal Marmont razveljavil avstrijske bankovce. Abraham in Mozes Heinemann sta kmalu kupila hišo št. 277 v Špitalski ulici in imela napis. Za časa ljubljanskega kongresa l. 1821 je Ivrđka Heinemannova igrala ulogo, ker je oskrbovala plače raznim odličnjakom na kongresu.

L. 1834 se je ustanovil gremij ljubljanskih Irgovcev. Iz imenika volivcev so pač nalašč izpuslili Heinemanna, ki se je priložil in gremij ga je moral vpisali v imenik. In potem se je nastanilo v Ljubljani še nekaj drugih Judov in ni bilo mesto nikoli več brez njih, dasi so živeli Judje tu zmerom le v omejenem številu. Sicer pa smo o Judih v Ljubljani že govorili spočetka naših zapiskov.

Od početka 19. veka so bile ulice Ljubljane ob sejmih od leta do leta zmerom bolj prazne. Ljubljana, prej ugledno središče kranjskega živahnega Irgovstva, je imela samo še veljavo za prevozninsko Irgovstvo, dokler ni železnica udušila tudi tega.

Z železnico se je izpremenilo vse življenje, pritisnila je tuja konkurenca, okrepila so se velika glavna mesta in velike obmorske luke, zavladał je judovski velekapital, in moderna doba je ustvarila popolnoma nov zistem Irgovstva ter nov tip Irgovca.

Dr. Anton Slodnjak

Nettunske konvencije v luči jugoslovanskega narodnega gospodarstva

(Konec)

Vse te odredbe so zaključene za dobo pelih let. Krilika nettunskih konvencij v »Jugoslovenskem Lloyd« z dne 8. avgusta 1928. navaja še vrsto zlih posledic tega sporazuma za našo gospodarstvo, kakor so dejstva, da imajo baje italijanski konzularni uradniki značne prerogative na našem ozemlju, da smo s konvencijo o tarifah direktnega blaga in jadranskih tarifah obvezani po italijanskih željah dajati refakcije na našem ozemlju in da tako ne moremo zahtevati za koncesije, ki jih dajemo pri prevozu avstrijskega in madžarskega blaga preko našega ozemlja, profikoncesij za naše blago pri prevozu čez avstrijsko in madžarsko ozemlje. Še celo pri vprašanju pomorskega prometa med bazenom Thaon de Revel in našimi pristanišči je hotela italijanska delegacija rešiti to vprašanje v korist italijanske mornarice. Naša oficijalna krilika Nettunskih konvencij vidi v tem, da bode kabolačo med bazenom Thaon de Revel in našimi pristanišči opravljala naša mornarica, velik uspeh, dasi je princip reciprocitete lukaj na vsak način kršen, ker ima po gotovih informacijah tudi italijanska mornarica pravico opravljati kabolačo med bazenom Thaon de Revel in našimi pristanišči, dočim je naši mornarici onemogočeno vršili recipročno kabolačo med bazenom Thaon de Revel in italijanskimi pristanišči. Nesrečna je tudi odredba, ki nam zabranjuje nove pristaniške naprave v vodah, ki se nahajajo pred vhodom v luko Baroš.

Ostale konvencije, ki so mišljene kot dopolnilo k rimskemu sporazumu o Reki, obsegajo stvari manjše splošne važnosti. Tukaj je princip reciprocitete vsaj navidez izvajan, kajli če pomislimo, da so služili Italijanom kot recipročni predmet interesi Italijanov v Dalmaciji, Jugoslaviji pa interesi jugoslovanskih oplančev na Reki, potem lahko vemo, da mora biti reciprociteta le navidezna.

Te konvencije se nanašajo na razdelitev reških javnih ustanov med Italijane in jugoslovanske oplančev.

Tem oplančevom je zagotovljeno uživanje vseh beneficijev, ki jih v pogledu javne pomoči uživajo italijanski državljani, glede reških občanov, ki so pripadli jugoslovanski državi (gre za približno 900 ljudi), plača Italija gotovo odškodnino (2.500.000 lir) in obdrži celotno občinsko imovino. Reški vodovod in elektrarna morata oddajati sušaškemu pristanišču in vsem, ki so pripadale prej reški občini, vodo in električno silo pod istimi pogoji, kakor Reki.

Nadaljnje konvencije obsegajo določila glede pokopavanja mrličev, glede sprejemanja bolnikov iz Sušaka, Crikvenice, Novega, Senja, Kastva in Krka v reško bolnico, glede razdelitve arhivov, glede opcije in državljanstva, glede penzij, davkov, regulacije Rečine, o upostavitvi mostov, o ribolovu v reških vodah itd. sama določila, ki so bila potrebna, ker se je tako samovoljno raztrgal in razdelil kraj, ki je tvoril gospodarsko in upravno enoto.

Dalekosežnejše važnosti je sporazum glede izvršitve 9. paragrafa rimskega sporazuma, ki ureja razmerje naših državljanov na Reki in

italijanskih v Dalmaciji. Ta sporazum obsega štiri točke in sicer: 1. sporazum o izvajanju paragrafa 9. rimskega sporazum, 2. sporazum o advokatih, 3. sporazum o posestvih na meji, 4. začasni sporazum o razlastitvi. Ker Italije ne veže saint-germanska pogodba za zaščito narodnih manjšin, priznava edino italijanskim državljanom naše narodnosti, ki prebivajo na Reki, pravico do te zaščite. Našim državljanom pa, ki žive na Reki, po tem sporazumu priznava sledeče pravice: a) ni jim treba zapustili Reke, b) svobodno rabijo srbohrvaščino pred italijanskimi uradi razven pred carino (tudi advokati morejo rabiti pred sodiščem hrvaščino), c) svobodno rabo materinščine v cerkvi, d) šolstvo v materinem jeziku, ki ga smejo voditi naši učitelji s pomočjo naših učnih knjig. Priznavajo se recipročno diplome visokih šol ene in druge države in našim oplanom se dovoljuje izvrševanje njihovega poklica, razven notarjem, geometrom in civilnim inženjerjem.

In z zaključnim protokolom tega sporazuma se italijanskim oplanom v Dalmaciji priznavajo od naše države vse te pravice, kakoršne uživajo naši oplanli od Italijanov na Reki. Tako je vnovič le navidezna reciprociteta, če pomislimo, kaj predstavljajo v gospodarskem in političnem oziru naši oplanli na Reki in kaj italijanski v Dalmaciji.

Glede druge ločke tega sporazuma, ki se nanaša na vprašanja advokatov italijanskih državljanov v Dalmaciji, je sklenjena kol korektiv k rapalski pogodbi, po kateri bi mi morali dovoliti italijanskim advokatom v Dalmaciji izvrševanje njihovega poklica, navidezna reciprociteta, po kateri je tudi našim državljanom odvečnikom na Reki dovoljeno pod golovimi pogoji izvrševanje poklica. Konzularna konvencija glede posesti v coni 50 km od meje je nadomeščena z novo konvencijo, po kateri ni treba oplanom italijanske države v Dalmaciji in našim na Reki posebnega dovoljenja dolične države, da si morejo nabaviti posestva v tem pasu. Tukaj je očitvidno zopet velika škoda, ki nam jo prinaša ta konvencija, ker se je z naše strani jemala kol recipročni predmet gospodarsko največnejša pokrajina naše države, z italijanske pa pristaniško mesto na skrajni periferiji države, ki je bilo itak obsojeno na gospodarski pogin.

Glede vprašanja agrarne reforme v Dalmaciji je sklenjeno, da se do takrat, dokler ne bo naša država zakonodajnim putem določila višine in pogojev za izplačilo odškodnin, ki so določene v konvenciji za splošne sporazume, podpisane v Rimu l. 1922., odloži izvajanje zakona in predpisov o agrarni reformi na posestvih italijanskih državljanov v Dalmaciji. Šele potem se bo z novim definilivnim sporazumom uredilo to vprašanje. Če bi pa naša vlada v teku treh let ne uredila zakonodajnim putem tega problema, potem pa se po treh letih sklene definilivni sporazum ne glede na parlamentarno odločitev.

Ta konvencija je nejasna, kakor je sploh nejasna agrarna politika naše države, ki ne vé, ali naj in kako izvede agrarno reformo. Zdi se, da si ne morem dobro razumeti te konvencije, ker nimam avtentičnega besedila, da je problem agrarne reforme v Dalmaciji v zvezi z rešitvijo tega problema v vsej naši državi.

Silno nevaren našemu gospodarstvu je tudi sporazum o delavcih. Ta sporazum določa, da morejo biti italijanski delavci in uradniki zaposleni v naši državi v tovarnah, podjetjih, industriji, v zavodih ali pri posameznikih, če imajo ti svoj sedež ali podružnico v Italiji in obratno. Ta konvencija odpira na stežaj vrata italijanskim delavcem v naše primorske pokrajine.

Ne morem se spuščati v analizo nadaljnjih konvencij, ki se nanašajo n. pr. na likvidacijo vprašanj delavskega zavarovanja, na turistični prehod brez polnih listov itd. Zanimivo je, da je posebna konvencija, ki zagotavlja srbski pravoslavni občini v Trstu značaj naše cerkvene državne institucije s popolno avtonomijo pod nadzorstvom naše oblasti; tudi pravoslavne občine v Zadru, na Reki in v Peroju pri Pulju imajo avtonomen značaj.

Eminentno gospodarske važnosti pa so konvencije, ki poskušajo analogno kakor z Reko Sušaku škodovati z Zadrom Splitu. Zavezali smo se, da bomo z organiziranim avtomobilskim prometom za osebe in blago zvezali Zadar z dalmatinskim zaledjem, kar pomeni predajo gospodarskih interesov severne Dalmacije Zadru. Tudi v blagovnem prometu nam ta konvencija zelo škodi, ker postavlja za blago vrednosti do 5000 Din, ki se izvaža iz Zadra v jugoslovansko zaledje, iste ugodnosti, kakor ga ima promet med Sušakom in Reko. Vendar kljub velikanskim izdalkom Zadar ne bo mogel občutno škodovati Splitu, ker nima železniške zveze z zaledjem in tudi ne tako silnega pristaniškega prometa, kakor Split, ki je po otvoritvi liške železnice pristanišče, ki ima več prometa, kakor vsa ostala jugoslovanska pristanišča skupaj. Ko bo dograjena jadranska proga, ki bi jo sicer srbski gospodarski krogi radi izpeljali iz političnih razlogov na Kotor, se bo Split še bolj razvil in s pametno gospodarsko politiko mogoče paraliziral pogubni vpliv Zadra na jugoslovansko gospodarstvo. Žal, da je dve tretjini njegove industrije v italijanski posesti. Še težjega gospodarskega pomena je dejstvo, da so po neftunskih konvencijah prešle v definitivno italijansko last vodne sile na Krki in Cefini. Izkoriščanje teh vodnih sil, ki so baje najmočnejše v Evropi, je avstrijska vlada dala italijanskemu društvu Sufidu, ki izrablja okoli 80.000 konjskih sil. Avstrijska vlada je zahtevala, da mora biti 50% delnic v rokah njenih državljanov. Po vojni so Italijani pokupili te delnice in so postali edini lastniki Sufida. Pri pogajanjih za neftunske konvencije pa naša država ni izrabila svojega položaja kot pravna naslednica avstrijske države in ni odpovedala Sufidu pogodbe, ker jo je kršil z nakupom delnic, ki bi morale ostati last jugoslovanskih državljanov. Gospodarskega pomena teh vodnih sil ni mogoče podcenjevati, ker bo edino z njimi mogoče industrijalizirati in gospodarsko dvigniti Dalmacijo. Toda to še ni vse, po neftunskih konvencijah imajo Italijani pravico na podlagi navidezne reciprocitete staviti nove elektrarne na našem ozemlju in nas tako gospodarsko popolnoma zaslužnjili. Težkega krajevnega pomena je to, da dovoljuje naša država italijanskim ribičem ribarjenje v naših vodah, ki so ribnate, medtem ko so zahodnojadranske vode, kjer je na podlagi reciprocitete dovoljeno ribariti našim ribičem, prazne.

Verigo škod, ki nam jih obetajo neftunske konvencije, bi še lahko razširili. Seveda ni res, da bi vse te škode ljudi v resnici mogle nastopiti. Gospodarsko krepko organiziranemu odporu vse naše javnosti bi se s pomočjo inozemskega kapitala, ob trdem delu mogoče posrečilo raztrgati italijansko mrežo, ki so jo s pomočjo teh konvencij razpeli vzdolž našega obrežja. Naj bi bil ta diplomatski neuspeh, ki se lahko spremeni v našo gospodarsko katastrofo, opomin slehernemu jugoslovanskemu državljanu, da je ta nesreča posledica notranjih razporov. Če bi mi sklepali te konvencije v zavesli notranje sloge in moči, nas ne bi mogla slepiti Italija z navidezno reciprociteto Reka—Dalmacija, temveč bi se reciprociteta

glasila: jugoslovanski upravičeni interesi v Italiji in italijanski upravičeni interesi v Jugoslaviji.

Viri: Članek Neftunske konvencije V. Popovića v »Narodni enciklopediji« 18. zvezak. Članki I. Malinar-a o Neftunskih konvencijah v »Jugoslovenskem Lloyd«, števil. 166, 172. Članek B. Scheichelbauer-a: Der Kampf um die südslavische Küste v »Zeitschrift für Geopolitik, 1928, Heft 9., str. 737-746.

H. F.

Nič ni nemogoče

Med dejstvi, ki v industrijskem življenju najbolj osupljajo, je trdovratnost, s katero se ljudje oklepajo metod iz dobe, ko še ni bilo elektrike in strojev. Neverjetno je, da so na svetu še zmerom konservativci, ki menijo, da umelne sile ni treba, saj je človeška sila cenena. In govore o tradiciji. Toda edina tradicija, ki naj bi jo industrija uvaževala s spoštovanjem, je tradicija dobrega dela; vse drugo se mora smatrati le za eksperiment. In delo ni blago! Napačna je sodba, da so ljudje le toliko vredni, kolikor store dela, in napačno postopa fabrikant, ki uravnava mezde in prodajne cene po tem, kolikor največ donša prodaja. To bi pomenilo: »Plačaj svojim ljudem najnižje mezde in obremeni svoje odjemalce čim bolj!« To ni po zdrave kupčije.

Povedal sem že, da morajo biti lastni uslužbenci obnem najboljši odjemalci. Ob majhnih mezdah in visokih cenah pa je to nemogoče. Le pravilna kupčija si ustvarja odjemalce.

Po našem mnenju je industrijalčeva prva dolžnost: iskati najboljšo pot za izvrševanje dela in smatrati vsak način dela le za eksperiment. Ko je dosegel stopnjo produkcije, ki se zdi izdatno boljša od prejšnje, mora iskati novo, še višjo stopnjo. Zadovoljnost je vedno nevarna.

Kadar si pri nas začne kak preddelavec ali nadpaznik domišljati, da je v svojem delovanju popoln in na višku, ga takoj prestavimo v oddelek, o katerem ne razume ničesar, na njegovo meslo pa drugega, ki ne razume ničesar o tem delu. Naš odgovor na vzklík »Nemogoče!« je vselej: »Pojdite lje in delajte!« Le tako se otresamo tradicije. Tehniške strokovnjake uporabljamo za svelovalce, kadar je treba, nikoli pa noben tehnik ne vodi nobene operacije, kajli tehnik pozna zmerom preveč reči, ki se ne dajo uresničiti.

Vzemimo na primer fabrikacijo zrcalnega stekla! Fabrikacija stekla je silno stara, a nihče se še ni potrudil, da bi ves proces prešludiral iz temelja, da bi odkril, kar je resnično fundamentalno važno. Vedno je bila najudobnejša pot, postaviti delo stroja na mesto golovih ročnih opravil. Težja pot je, začeti popolnoma iznova in razviti metodo, da mora biti mogoče vse delo opraviti s stroji in smatrati človeka le za slugo stroja. Na tej razliki temelji mašinalno pojmovanje industrije v nasprotju z rokodelskim pojmovanjem.

Po našem mnenju bi moralo biti zrcalno steklo materijal, ki bi se dal fabricirati v trajnem širokem traku brez vsakega ročnega dela. Strokovnjaki v steklarstvu vseh dežel so zatrjevali, da se je to že davno vse preizkušalo, a brez uspeha. Mi pa smo izročili to delo ljudem, ki niso nikoli delali v steklarstvu. Začeli so s preddeli v Highland parku, se mučili z vsemi vnaprej napovedanimi težkočami in še s celo vrsto nepredvidenih, a končno so dosegli svoj cilj. Mala tovarna v Highland

parku naredi $2\frac{1}{2}$ milijona kvadratnih čevljev zrcalnega stekla na leto, velika tovarna v River Rouge pa producira na leto 12 milijonov kvadratnih čevljev prvovrstnega zrcalnega stekla. Dasi producira tovarna River Rouge še enkrat toliko, kolikor tovarna Glassmere, je za polovico manjša in ima le tretjino uslužbencev v primeri z Glassmere. Že doslej prihranjamo na leto 3 milijone dolarjev v primeri s cenami, ki smo jih prej plačevali tujim tovarnam.

Naš novi proces je skrajno preprost. Saj je vsak skrbno preiščeni proces preprost. In ta preprostost ter nadomestitev vsega ročnega dela s stroji sla nam prinesla večjo varnost za uslužbence. Izdelovanje stekla je nevarno delo. A ne pri nas. V zadnjih dveh letih smo imeli izgube manje kakor eno uro na moža zaradi nepredvidenih nezgod. Pa tudi to še odpravimo.

Tekom vsakega produkcijskega dne porabljamo nad 100.000 m bombažnega sukna in nad 25.000 m volnenega sukna za strehe in umetno usnje. To se nam je zdelo čisto naravno. A končno smo se vprašali: ali je bombaž za naše svrhe res najboljši material? In dognali smo, da nismo uporabljali bombaža zato, ker daje najboljše sukno, nego le, ker ga je najlažje debavljati. Platno bi bilo gočovo trpežnejše. Začeli smo eksperimentirati in dognali, da se dá lan mehanično obdelovati in je našim svrham ugoden. In posejali smo okoli 600 acrov z lanom. Stroji so orali, stroji sejali, stroji želi, stroji sušili in mlatili. S stroji smo končno pridobili tudi vlakna. To se ni prej nikoli izvršilo z uspehom. Lan je zahteval vedno množico cenenih rok. V našem podjetju pa ne moremo rabiti ničesar, kar zahteva ročnega dela.

Zdaj se ta lan prede in tke za dve vrsti platna, za grobo sukno in za fino. To se godi s pomočjo najboljših normalnih strojev, ki smo jih prejeli iz inozemstva. A naši delavci so na teh strojih že marsikaj izboljšali in še bodo, čim dalje se bodo bavili z njimi. S časom bomo morda na eni strani strojne uredbe vlagali lan in na drugi strani sprejemali barvano, čisto platneno blago za strehe avtomobilov. In tako bo tudi z umelnim usnjem.

Obdelovanje lanu smatramo za enega najvažnejših poizkusov, ki se z njim pečamo; uspeh ne prinaša le boljšega produkta kakor je bil doslej, nego podajemo farmerjem (kmetovalcem) tudi novo možnost pridelovanja. Samo mi rabimo na leto okoli 50.000 acrov lanu. Našemu farmerju se odpre nov vir dohodkov in naši deželi odpremo novo industrijo. Na stranske produkte lanu — laneno olje in tulje (zadnje predivo, Werg), ki bo izvrsten material za poblazinjenja — nismo še mislili. A naši kemiki že eksperimentirajo, da dobe iz lanene rezanice uporabljivo celulozno maso. Mogli bi jo uporabljati tekočo za prevleko streh ali v trdi obliki za držaje in za električne naprave.

Na enak način iščemo pot za izdelovanje volnenega blaga v naše svrhe... Uspehi so še majhni, a s časom upamo z novim odkritjem na volnenem blagu prihraniti 30 odstotkov, kar bi znašalo več milijonov dolarjev na leto.

Ničesar ne poizkušamo, kar ni usmerjeno na naš cilj. Naše delo pa je: motorje uslvarjali in jih postavljali na kolesa. Naš poizkusni laboratorij v Dearbornu je danes opremljen tako, da izvrši lahko skoraj vsak poizkus, ki nas zanima. a v bistvu se ravnamo po Edisonovi metodi, da se učimo z zmotami.

Naša naloga je precej obsežna. Paziti moramo pozorno na možnost, da sirovine zmanjka ter štedili materijal ter iskali nadomeslni materijal in nadomeslna kuriva. Često položimo uspehe svojih poizkusov za bodočo uporabo na stran za primer, da se razmere na svetovnem trgu izpremenijo. Ako n. pr. bencin golovo ceno prekorači, bi bilo praktično izumiti nadomeslni kurivo.

Naš cilj je vedno, hraniti materijal in delo, in noben teden ne mine, ne da bi uvedli kake izpremembe. Nekatere so manjše, druge večje važnosti, a metoda je vedno ista. Na naše presenečenje smo dosegli največje prihranke baš pri izgotavljanju delov, o katerih smo bili prepričani, da so že povsem primerni.

Kot dokaz naj služi konkretni primer: ročni val ali vratilo (Kurbelwelle). Odkar izdelujemo motorje, smo delali ročne vane ali vratila sami in iz enega kosa jekla. Materijal je veljal 0.491 dolarja. Vratilo je nastalo po 20 različnih operacijah in je končno veljalo 1.852 dolarja. Tedaj je nekdo predlagal, naj v bodoče tako vratilo zvarimo iz dveh kosov, namesto da jih kujemo iz enega samega jeklenega droga. Izdelal je posameznosti — izračunal težo in ceno vala, število in troške operacij (bilo bi jih 19) in novo mašinalno napravo, ki naj bi v 16 urah producirala 10.000 valov, kolikor smo jih potrebovali. Materijal je bil po novi metodi za 2 centa pri valu dražji kakor po stari metodi, toda delo je šlo hitreje in končni stroški so znašali 1.663 dolarja. Nova metoda je zahtevala deset dopolnilnih strojev, ali prihranek je znašal pri valu skoraj 12 centov: trošek fabrikacije je bil torej skoraj za polovico nižji. To pomenja pri dnevni produkciji 10.000 komadov 12.000 dolarjev na dan.

Do pred par leti smo uporabljali za krmila (Steuerräder) les. To je bilo veliko zapravljanje, saj se je dala uporabljati le najboljša kvaliteta lesa, a absolutna preciznost vendar ni bila dosežena. (Pri obdelovanju les rad počti). Medtem je na moji farmi v Dearbornu vsako lelo propadlo več lon slame ali so jo razmetali takorekoč brez koristi. Iz te slame izdelujemo zdaj substanco, ki jo imenujemo fordit; podobna je trdemu gumiju, a ni. Obroč krmila in skupaj 25 delov voza (auta) — večina je v zvezi z elektriko — se zdaj izdeluje iz te slame in naš konsum je tako velik, da nam daje farma materijala le za okoli devet mesecev. Potem moram slamo kupovati.

S tem prihranjamo polovico troškov lesa — in prihranimo les.

Auto za promet zahteva okoli 15 m² umetnega usnja za streho, stran-ske dele in poblazinjenje. Uporabljamo petero raznih vrst usnja. Naravno usnje sploh skoraj ne prihaja v poštev. Prvič bi bilo predrago, drugič pa se ne zakolje dovolj živali, da bi bila vsaj približno krita naša potreba.

Težke čase so preživljali moji ljudje, preden so našli popolnoma zadovoljivo metodo za fabrikacijo umetnega usnja. Potrebovali so za to 5–6 let. Najprej so morali najti primerno substanco za prevleko blaga, ki je bilo jedro umetnega usnja, in potem so imorali delo izpremeniti v mašinalno. S tem, da si zdaj usnje delamo sami, smo postali ne le neodvisni, nego smo po vrhu prihranili še 12.000 dolarjev na dan.

Take reči se zgođe pri nas dan na dan, ker smatramo za svojo dolžnost, delati neprestano, da dosežemo boljše in cenejše produkte.

(Odlomki iz H. Fordove knjige »Das grosse Heute, das grössere Morgen, iz pogl. V. in VI.)

TO IN ONO

Odlikovanje. Predsednik našega Trgovskega društva »Merkur« g. dr. Fran Windischer, podpredsednik Centrale industrijskih korporacij v Beogradu in generalni tajnik Zbornice TOI v Ljubljani je bilo odlikovan z redom sv. Save III. stopnje v priznanje zasluga na gospodarskem polju. — Zaslužen odlikovanje našega večšega gospodarskega vodnika nas izredno veseli. Iskreno častilamol!

Mednarodna konferenca za ekonomska poročila

Ze leta in leta je Društvo narodov pripravljalo to konferenco, ki ji danes ne prisostvujejo samo predstavniki vseh kulturnih narodov-članov Lige, temveč tudi sovjetska Rusija, Amerika in Turčija.

Glavni cilj merodajnih ekonomskih činiteljev je, da se stvorijo načela, po katerih se naj vodijo vse ekonomske statistike na svetu. Številni strokovnjaki so podali svoje mnenje in svete o tozadevnih metodah in sedaj se je sklicala konferenca. Ta spada v okvir Društva narodov, kajli dobre statistike bodo mnogo doprinesle k jasnejšemu pogledu na mednarodne probleme. Prava naučna ekonomska politika se more voditi samo na podlagi vestnih svetjskih statistik. Izgleda, da je Društvo narodov velik del svoje naloge že izvršilo. Strokovnjaki so izrekli svoje mišljenje in treba je samo, da to sankcionirajo države preko svojih uradnih in odgovornih ekspertov.

Predsednik konference je sloviti ženevski profesor Viliam Papar.

Našo državo zastopajo naš stalni delegat pri Društvu narodov g. Konstantin Folić, direktor ministrstva socijalne politike g. Makso Birković in profesor g. Lazar Krslić. Konferenca bo trajala predvidoma 10 dni in upamo, da bi pomenila tudi za našo slabo urejeno statistično službo korak naprej.

Stanje državnih dolgov

O stanju državnih dolgov po letu 1925 ni bil objavljen nikak uradni pregled. V predlogu novega budžeta pa so navedene prvikrat anuitete in zdajšnja višina državnih dolgov s pripombo, koliko od njih je že dosedaj amortiziranih.

Današnje stanje državnih dolgov, ki se zanje v novem proračunu predvidevajo anuitete, je sledeče:

7% invest. 1921 496,050.000 Din;
4% agrarne 1921 124,355.000 Din;
Blerov 8% 1922 15,250.000 dol.;
Blerov 7% 1927 30,000.000 dol.;
7½% bonovi za orijent. železnice 104,980.106 fr. frankov;

2¼% renta za vojno odškodnino 4,292,076.000 Din;

5% posojilo na nabave v Franciji 242,291.991 fr. frankov;

relifni dolg Angliji 2,935.169 funtov;

vojni dolg Angliji 32,550.000 funtov;

vojni dol Ameriki 62,250.000 funtov;

A. ogrsk. društvu žel. »Steg« 6 milijonov 741.605. fr. frankov;

zajedni blagajni imelnikov obveznic predvojnih javnih dolgov v Parizu 403,972.049 zl. frankov.

Dolgovi Srbije

2% loterijski 1821 13,170.000 fr. frankov

tobačni lozi 1888 8,330.000 fr. frankov

4% 1885 314,870.000 fr. frankov

5% 1900 40,938.000 fr. frankov

4¼% 1906 67,105.000 fr. frankov

4½% 1909 123,922.000 fr. frankov

5% 1913 213,785.000 fr. frankov

Dolgovi Črne gore

5% londonski 1909 216,340 dolarjev;

6% 1913 9,600.936 fr. frankov.

Dolgovi Bosne in Hercegovine

4% 1895 20,320.000 K;

4¼% 1898 19,616.000 K;

4½% 1902 71,878.000 K;

5% 1914 žel. 30,000.000 K;

5% 1914 invest. 30,000.000 v raznih valutah.

Dolgovi Dalmacije

Vsi dolgovi znašajo danes skupaj 4,094.600 K.

Dolgovi Hrvatske in Slavonije

4% hrv. slav. zem. 6,688.800 av. o. fl.;

4¼% za odškodnino 14,775.650 av. o. fl.

Dolgovi Slovenije

4% deželno posojilo 1888 2 milijona 216.784 K;

4½% meljorac. 1911 10,000.000 K;

4¼% 1917 3,963.880 K;

dolg v Pragi 3,936.800 K.

Dolg Narodni banki

Za odkup kr. novčanic 1.062,664.873 dinarjev;

posojilo ministra pošte 13,750.000 Din;

prehrana pasivnih krajev 40,771.696 dinarjev;

dolg Gosp. društvu Zagreb 14,000.000 dinarjev;

dolg Belg. dr. tram. 3,920.558 bel. frankov.

Ta pregled ni popoln, ker ne vsebuje vseh državnih dolgov. Navedene ljudi niso vse državne obveznosti, ki spadajo med leteče dolgove. Koliko znaša skupna vsota vseh državnih dolgov, se ne more ugotoviti, ker niso urejeni takozvani pokrajinski dolгови, vojni in predvojni dolгови Srbije v Franciji. In končno obstoja težkoča v tem, da so prikazani vsi državni dolгови v različnih valutah, kar otežkoča njihov pregled v dinarjih.

Statistika konkurzov v mesecu novembru

Jugoslovensko društvo za zaščito upnikov v Zagrebu je izkazalo tekom minlega meseca 91 konkurzov napram 71 v istem mesecu minulega leta — torej letos 20 več.

Po pokrajinah se razdele konkurzi (številk v oklepajih se nanašajo na minulo leto):

na Hrvatsko in Slavonijo	7 (6),
na Srbijo in Črno goro	78 (52),
na Slovenijo in Dalmacijo	4 (6),
na Bosno in Hercegovino	1 (2),
na Vojvodino	1 (5).

Od početka leta pa do konca novembra je društvo zabeležilo skupno 830 konkurzov napram 980 v istem razdobju minulega leta, to je za 150 ali 15,3% manje.

Po pokrajinah je odpadlo:

	konkurzov
na Hrvatsko in Slavonijo	74 (110),
na Srbijo in Črno goro	78 (52),
na Slovenijo in Dalmacijo	4 (6),
na Bosno in Hercegovino	17 (31),
na Vojvodino	55 (31).

V minulem mesecu, a v razmerju z istim mesecem preteklega leta je poraslo število konkurzov za 20, kar je pripisati Srbiji. Tekom 11 mesecev tega leta je padlo število konkurzov napram minulemu letu: V Hrvatski in Slavoniji za 32,7%, Srbiji in Črni gori za 7,7%, v Sloveniji in Dalmaciji za 23,4%, v Bosni in Hercegovini 34,1% in v Vojvodini za 32,1%.

Dohodki iz trošarin ter taks

Za prvih sedem mesecev tekočega budžetskega leta (april—oktober) so znašali dohodki od državne trošarine 449,078,942,21 Din, medtem ko je bilo v budžetu predvidenih 474,250.000 Din.

Dohodki so torej manjši za 25,171,057 dinarjev 79 par.

Dohodki od državnih taks so dali prvih sedem mesecev 623,792,934,03 Din in sicer: dohodki od obćih taks 524 milijonov 484,740,38 Din, od vozarinske takse pa 99,308,093,65 Din. Celokupni dohodki od državnih taks so bili predvideni s 615,521,666,62 Din in sicer: Od obćih taks na 488,355,000 Din, od vozarinske takse pa na 127,166,666,62 Din. Po tem so izkazali dohodki iz državnih taks za prvih sedem mesecev tekočega proračunskega leta previšek preko predvidene vsote v znesku 8 milijonov 271,107,47 Din. Dohodki od obćih taks kažejo previšek 36,129,740,38 Din, dohodki od vozarinske takse pa primanjkljaj v znesku 27,858,572,97 Din.

Naš uvoz v mesecu oktobru

Uvoz v oktobru prikazuje značen porast napram istemu mesecu minulega leta. Podatki generalne direkcije carin izkazujejo povečanje po teži in po vrednosti. Težina uvoza je znašala skupno 161.055 ton, napram 143.960 tonam v istem mesecu preteklega leta, kar znači, da se je uvoz povečal za 27.695 ton ali za 117,8%. Vrednost pa je dosegla vsoto 778,879,819 napram 723,206,264 Din v prejšnjem letu. Povečala se je torej za 55,673,552 Din ali za 7,70%.

Vrednost izvoza je znašala v oktobru 668,068,314 Din, tako da je v tem mesecu narastel deficit naše trgovinske bilance za 112,811,505 Din. Ako prištejemo k številkam uvoza v oktobru še številke uvoza iz prejšnjih mesecev, vidimo, da je znašala težina našega uvoza v toku prvih mesecev t. l. skupaj 1,264,450 ton, vrednost pa 6,580,029,66 dinarjev. V primeri z rezultati uvoza v isti periodi minulega leta se je pokazalo povečanje po teži za 193,647 ton ali 18,08%, po vrednosti pa za 618 milijonov 842,228 Din ali 10,38%. Statistični podatki o izvozu za prvih deset mesecev kažejo, da je znašala njegova težina 3,776,462 ton, torej skoraj trikrat več ko težina uvoza.

To je razlagati iz tega, da izvažamo večinoma blago male vrednosti, medtem ko uvažamo blago visoke cene. Kar pa je glavno, vrednost je mnogo manjša in je znašala za prvih 10 mesecev skupaj 5,233,612,898 Din. To znači, da je dosegel deficit naše trgovinske bilance na koncu 10 mesecev t. l. 1 milijardo 347,015,760 Din, medtem ko je znašal za isto periodo minulega leta 711,519,088 Din.

DRUŠTVENE VESTI

IV. redna odborova seja Trgovskega društva »Mercur« za Slovenijo v Ljubljani se je višila v sredo, dne 31. oktobra t. l. ob 20. uri v posvetovalnici Zveze trgovskih gremijev v Ljubljani. — V odsotnosti zadržanega predsednika je vodil sejo g. podpredsednik J. Lozar, ki je ob otvoritvi ugotovil sklepčnost in pozdravil prisrčno navzoče. Omenjal je, da je veselični odsek na svoji zadnji seji sklenil prirediti »Merkurjev ples« v soboto dne 19. januarja 1929, kakor običajno v hotelu »Union«. Odbor je navedenemu sklepu prihrdil ter prepustil podrobnosti razširjenemu prireditvenemu odseku. — Prehajajoč na tekoče posle je prečital pismo g. Rudolfa Južna, v katerem prosi, da se ga razreši, radi preselitve v Zagorje, odborniškega mesta. Odbor je vzel njegov izstop z obžalovanjem na znanje, zahvaljujoč se mu za njegovo dolgoletno, požrtvovalno in uspešno sodelovanje v odboru, želeč mu v novem poklicu obilo sreče in lepih uspehov. — Nadalje je podpredsednik obvestil navzoče, da je naklonil Gremij trgovcev v Ljubljani društvu 2500 Din za leto 1928, kar je vzel odbor z iskreno zahvalo na znanje. — Končno je podal še vodja pisarne g. E. Černe poročilo o tekočih poslih ter o stanju članstva, nakar je g. Janko Lozar zaključil sejo ob 21. uri 30 minut.

V. redna odborova seja Trgovskega društva »Mercur« za Slovenijo v Ljubljani se je višila v ponedeljek, dne 12. novembra t. l. ob 20. uri v posvetovalnici Zveze trgovskih gremijev v Ljubljani. — V odsotnosti zadržanega predsednika je vodil sejo podpredsednik g. Josip Kavčič, ki je ob otvoritvi ugotovil sklepčnost in prisrčno pozdravil navzoče. — Pred obravnavo dnevnega reda je bil soglasno izvoljen kot četrti delegat za občni zbor društva »Trgovski dom« g. Milan Kovač. — Iz razprave o prireditvah jour-fixov je bilo posneli, da si jih člani žele in je bilo sklenjeno, da se vrši prvi društveni zabavni večer v sredo, dne 21. novembra t. l. po 20. uri v salonu restavracije Miklič v Kolodvorski ulici, s kratkim predavanjem, sodelovanjem društvenega orkestra in pevskega zbora. Jour-fixi se bodo prirejali redno, kar se bo priobčilo v dnevnih časopisih. — Nato je povzel besedo g. Anton Agnola ter povedal, da iz tehničnih razlogov doslej ni bilo mogoče pričeti s cirkulacijo revij bralnega krožka, da se pa bodo razposlale mape sortirane že naslednji dan. — Nato so se vršili podrobni razgovori glede Merkurjevega plesa ter so bili po temeljiti debati sprejeti potrebni ukrepi. — Končno je podal še vodja pisarne g. E. Černe poročilo o tekočih poslih ter o stanju članstva, nakar je g. Josip J. Kavčič zaključil sejo ob 20. uri 15 minut.

Prvi jour-fix Trgovskega društva »Mercur«, ki se je vršil v sredo, dne 21. novembra t. l. v restavraciji pri Mikliču, je privabil precejšnje število članov ter prijateljev društva. Otvoril ga je podpredsednik g. Jos. J. Kavčič. Pozdravil je navzoče ter v uvodnih besedah poudaril pomen teh prireditev, ki naj bi poglobile družabne slike med člani. Izrazil je nado, da bo prihodnjič na jour-fixu, v sredo, dne 12. decembra t. l. v Zvezdi obisk mnogobrojnejši. Nato je imel podpredsednik g. Kavčič velezanimivo predavanje o stabilizaciji dinarja, kateremu so vsi navzoči z največjo pozornostjo sledili. Potem se je razvila animirana prosta zabava z godbo, peljem in šaljivimi točkami.

Drugi jour-fix dne 12. decembra t. l. v restavraciji Zvezde je potekel jako prijetno. Uvodnim besedam gospodarja večera g. Jelačina st. je sledilo dvoje zanimivih predavanj. Najprej je podal g. Anton Agnola kratko črčico o svojih vtiskih na lipskem velesemu, potem pa je g. Jos. J. Kavčič v daljših izvajanjih očrtal eno perečih vprašanih: delovni čas v trgovskih obratih. Začenši z dobo pred početkom društva Merkur, ko so vladale še patriarhalne razmere, je opisal potem svoječasno tozadevno Merkurjevo delo ter prešel na nove razmere, tako v današnji dobi, ko se porajajo moderne socialnopolitične zahteve, kot v naši državi, kjer je našla tozadevna enotna ministrska naredba radi povsem različnih kulturnih prilik v posameznih deželah različen odmev, mnogo kritike in obostranskih prijožb, tako s strani delodajalcev, kot tudi delojemalcev. Dodavši stvarno sliko o stanju tega vprašanja, ki dela mnogo slabe krvi med šefi in sotrudniki, je zaključil z željo, da se najde pametna srednja pot v harmoniji in s skupnim delom ter v najboljšem sporazumu, poudarjajoč, da ni hotel v svojih izvajanjih, ki jih je smatrali za povsem stvarno analizo, niti naimani zavzeči kakoršneakoli stališča. — Na sporodu so bile tudi pevske točke in godba, dokler se številni poselniki niso razšli v všečem razpoloženju. Tajnik

